

Székelyföldi Művészeti Év

1943 Szept. — 1944 június

MŰSOR

Marosvásár-
hely- Székely-
udvárhely- Sep-
siszentgyörgy
Csíkszereda

SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV
1943 SZEPTEMBER—1944 JÚNIUS

M Ű S O R

MAROSVÁSÁRHELY
SEPSISZENTGYÖRGY
SZÉKELYUDVARHELY
CSÍKSZEREDA

BUDAPEST, 1943

A Székelyföldi Művészeti Év
rendezésével kapcsolatban mindennemű
felvilágosítással szolgál:

Budapesten: az Országos Irodalmi és
Művészeti Tanács (VI., Andrássy-út 69.
Telefon: 420-993).

**Marosvásárhelyt, Sepsiszentgyörgyön,
Székelyudvarhelyt és Csíkszeredán**
a város vezetősége.

Felelős kiadó: Gedényi Mihály.

435796. Athenaeum, Budapest

Felelős: Kárpáti Antal igazgató

Az első Művészeti Hetek Szent István évében Székesfehérvárott voltak. Az ország legkiválóbb írói, előadói és művészei utaztak az ősi koronázó városba, hogy bemutassák tehetségük legjavát a művészet iránt érdeklődő közönségnek. Művészeti Hetek voltak azóta Győrött, Nyíregyházán, Pécsett, Kassán, Ungvárott, Komáromban és Kolozsvárott s most Marosvásárhelyre, Sepsiszentgyörgyre, Csíkszeredára és Székelyudvarhelyre indulnak, hogy az ottani közönségnek nyújtssanak szellemi táplálékot, mégpedig nem néhány hétre, hanem egy egész művészi évadra szóló műsorral.

A Művészeti Heteket az a szándék hívta életre, hogy megismertessük a közönség legszélesebb rétegeivel a mai magyar művészet legjavát. Legyen az kevesek kiváltsága helyett az egész nemzet közös kincse. Legyen az nélkülözhetetlen lelki szükséglet, amelynek kielégítése érdekében a közönség nem kímél fáradságot és áldozatot, sőt az élményeken felbuzdulva a jövőben maga is rendezzen hasonló művészeti eseményeket. Ezt a célt kívánja még hatékonyabban szolgálni a most kezdeményezett rendezés, amely hosszabb időre, több hónapra terjedő kiállításokkal, hangversenyekkel és előadásokkal igyekszik az érdeklődést lekötöni. Így a Művészeti Hetek Művészeti Évvé szélesedtek.

A Székelyföldi Művészeti Évnek azonban mindezeneken felül külön nemzeti hivatása is van. A magyarföld legtávolabbi tájainak írói, művészei és előadói fognak itt kezdet a magyar végvár népével, hogy vállvetett munkával erősítsék a magyar szellemet. Hiszszük, hogy a Székelyföld vitéz népe olyan erővel fogja meg ezt a feléje nyújtott kezdet, hogy az igaz magyar szeretetben eggyé vált testvéreket többé senki sem választhatja el egymástól.

T A R T A L O M M U T A T Ó

BEVEZETŐ	3
RÉSZLETES MŰSOR	5
Marosvásárhely	7
Sepsiszentgyörgy	20
Székelyudvarhely	29
Csíkszereda	38
A KOLOZSVÁRI NEMZETI SZINHÁZ vendég- játékai	45
A KIÁLLÍTÁSOK ISMERTETÉSE	
Nagy magyar festők kiállítása	47
A mai magyar festők és szobrászok kiállítása	54
A magyar műemlékek kiállítása	56
Népművészeti kiállítás	61
Építőművészeti kiállítás	63
Fényképművészeti kiállítás	65
A HANGVERSENYEK ISMERTETÉSE	67
AZ IRODALMI TÁRSASÁGOK ISMERTETÉSE	
A Kemény Zsigmond Társaság	85
A Kazinczy Társaság	87
A Janus Pannonius Társaság	89
A Szenteleky Kornél Társaság	89

**A SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV
RÉSZLETES MŰSORA**

M A R O S V Á S Á R H E L Y

SZEPTEMBER 16.

- 12 óra **A MAI MAGYAR FESTÉSZET ÉS SZOBRA-
SZAT KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a Köz-
művelődés Házában.

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul : 1943 október 31-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése az 54. oldalon.

- 13 **AZ ERDÉLYI KÖNYVKÖTÉSEK KIÁLLITÁ-
SÁNAK** megnyitása a Teleki-Téka helyiségé-
ben.

Nyitva : hétfő kivételével minden nap 14—
18 óráig.

Zárul : 1943 október 31-én, 17 órakor.

(A kiállítást a Művészeti Év keretében a
Teleki-Téka rendezi.)

- 17 **A XIX. SZÁZAD MAGYAR FESTÉSZETE.**
Vetített képes előadás a Közművelődés Házá-
ban. Tartja: Csánky Dénes dr., az Orsz. Magyar
Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

- 19 **A M. Kir. Operaház Zenekarából Alakult
FILHARMONIAI TÁRSASÁG ZENEKARÁ-
NAK HANGVERSENYE** a Közművelődés
Házában. Vezényel : Dohnányi Ernő dr., az
Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Fő-
iskola tb. elnöke, a Társaság elnök-karnagya.

M ű s o r :

1. Beethoven : Egmont-nyitány.
2. Dohnányi : Szimfónikus percek.
3. Liszt : Les Preludes, szimfónikus köl-
temény.
4. Csajkovszki : V. szimfónia, négy tételben
A hangverseny ismertetése a 67. oldalon.

SZEPTEMBER 17.

11 óra **TÁRLATVEZETÉS** a mai magyar festészet és szobrászat kiállításán. Tartja: **Csánky Dénes dr.**, az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

Egyéb tárlatvezetések később megállapítandó napokon.

SZEPTEMBER 26.

11 óra **KÖRÖSICSOMA SÁNDOR SZOBRÁNAK LELEPLEZÉSE.**

OKTÓBER 4.

19 óra **A PÉCSI JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Közművelődés Házában.

M ű s o r

1. Orgonaszám. Előadja **Csiky László**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Üdvözlés. Tartja **Nagy Endre**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
3. Bevezető. Tartja **Fischer Béla**, a Janus Pannonius Társaság elnöke.
4. Dunántúl szelleme. **Várkonyi Nándor dr.** előadása.
5. A La Grange-ária Erkel »Hunyadi László« c. dalművéből. Énekli: **Wojtekovits Olga**, zongorán kísér: **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.
6. **Makay Gusztáv** előadás keretében dunántúli verseket ad elő.
7. **Tatay Sándor** novelláját olvassa fel.

A Janus Pannonius Társaságra vonatkozó ismertetés a 89. oldalon.

OKTÓBER 11.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában. Közreműködik: **Pataky Kálmán** kamara-énekes, a M. Kir. Operaház tiszteleti tagja, **Martzy Johanna** hegedűművésznő és **Gémes Irén** hárfaművésznő.

MAROSVÁSÁRHELY

M ű s o r

1. Vitali Ciaconna (Martzy).
 2. a) Giordano : Caro mio ben,
b) Mozart : Bölcsődal (Pataky).
 3. a) Händel : Passacaglia,
b) Daquin : A kakuk (Gémes).
 4. Donizetti : Szerelmi bájital, ária (Pataky).
 5. a) Debussy Első arabeszk,
b) Grandjean : Ősz,
c) Durand : Keringő (Gémes).
 6. Liszt : Ha álmod mély (Pataky).
 7. a) Takács J. : Lassú és friss,
b) Veress S. : Nógrádi verbunkos (Martzy).
 8. Kacsóh : Rákóczi megtérése (Pataky).
- A hangverseny ismertetése a 72. oldalon.**

OKTÓBER 18.

- 17 óra **AZ EZERÉVES MAGYAR MŰVÉSZET ÉS EURÓPA.** Vetített képes előadás a Közművelődés Házában. Tartja **Kampis Antal dr.**, egyetemi magántanár.

OKTÓBER 25.

- 17 óra **A MAGYAR ZENE HELYE AZ EGYETEMES ZENEMŰVÉSZETBEN.** Előadás hangfelvételekkel a Közművelődés Házában. Tartja : **Kókai Rezső dr.**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára.

NOVEMBER 8.

- 19 óra **A ZOMBORI SZENTELEKY IRODALMI TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Közművelődés Házában.

M ű s o r.

1. Orgonaszám : Előadja : **Csiky László**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Üdvözlés. Mondja : **Molter Károly**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.

3. Bevezető. Mondja: **Deák Leó dr.**, a Szenteleky Társaság társelnöke.
 4. **Csuka Zoltán** előadása a délvidéki irodalomról.
 5. **Dudás Kálmán** verseiből ad elő.
 6. **Cziráky Imre** novelláját olvassa fel.
 7. **Fekete Lajos** verseiből ad elő.
 8. **Garay Béla** délvidéki költők verseiből szaval.
 9. **Herceg János** novelláját olvassa fel.
 10. **Kiss Lajos dr.** a délvidéki népdalokról tart előadást. A népdalokat előadja: **vitéz Bükösi Gyuláné**, zongorán kísér: **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.
- A Szenteleky Társaságra vonatkozó ismertetés a 89. oldalon.**

NOVEMBER 15.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában.
 Közreműködik : **Zathureczky Ede** hegedűművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola főigazgatója és **Szabó Ilonka**, a M. Kir. Operaház tagja.

M ű s o r :

1. Locatelli : B-dur szonáta (Zathureczky).
2. Proch : Variációk (Szabó Ilonka).
3. a) Francœur—Zathureczky : Grave és rondo,
 b) Bartók—Zathureczky : Tíz gyermekdal (Zathureczky).
4. Dohnányi : Cis-moll szonáta Op. 21. (Zathureczky).
5. a) Erkel : Gara Mária áriája a »Hunyadi László« c. dalműből.
 b) Hubay : Madárdal a »Cremonai hegedűs« c. dalműből (Szabó Ilonka).
6. a) Zsolt : Szitakötő.
 b) Hubay : Keringő-parafrázis (Zathureczky).

A hangverseny ismertetése a 73. oldalon.

NOVEMBER 21.

11 óra **NAGY MAGYAR FESTŐK KIÁLLITÁSÁNAK** megnyitása a Közművelődés Házában.

Nyitva : naponta 9—13 óráig.

Zárul : 1943 december 20-án, 16 órakor.

Tárlatvezetések később megállapítandó napokon.

A kiállítás ismertetése a 47. oldalon.

NOVEMBER 22.

17 óra **HÚSZ ÉV IRODALMA A TRIANONI HATÁROKON BELÜL.** Előadás a Közművelődés Házában. Tartja : Kerecsényi Dezső dr., egy. ny. rk. tanár.

NOVEMBER 29.

17 óra **SZINHÁZTÖRTÉNETI ELŐADÁS** a Közművelődés Házában. Tartja : Pukánszky Béláné dr., főlevéltárnok.

DECEMBER 22.

11 óra **A BARABÁS-CÉH** (Székelyföldi Képzőművészek Szövetsége) **GYŰJTEMÉNYES KÉPZŐMŰVÉSZETI KIÁLLITÁSÁNAK** megnyitása a Közművelődés Házában.

Nyitva : naponta 9—16 óráig.

Zárul 1944 január 25-én.

A kiállítást a Művészeti Év keretében a Barabás-céh rendezl.

1944 FEBRUÁR 1.

11 óra **A FÉNYKÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITÁS** megnyitása a Közművelődés Házában.

Nyitva : naponta 9—16 óráig.

Zárul : február 28-án, 16 órakor.

A kiállítás ismertetése a 65. oldalon.

FEBRUÁR 14.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában. Közreműködik : Rösler Endre, a M. Kir. Operaház tagja és Dániel Ernő zongoraművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára.

MAROSVÁSÁRHELY

M ű s o r :

1. Beethoven : Szonáta (Holdvilág), (Dániel).
 2. a) Händel : Ária a »Sámson« c. oratórium-ból,
b) Mozart : Ária a »Don Juan« c. dalműből (Rösler Endre).
 3. a) Liszt : Szerelmi álmok,
b) Liszt : La Campanella (Dániel Ernő).
 4. Kodály : Katonadalok. (Rösler Endre).
 5. a) Kodály : I. Esik eső II. Székely-keserves,
b) Bartók: I. Este a székelyeknél. II. Allegro barbaro (Dániel Ernő).
 6. Népdalok Bartók Béla feldolgozásában (Rösler Endre).
- A hangverseny ismertetése a 75. oldalon.

FEBRUÁR 21.

17 óra **A SZÉKELY ROVÁSÍRÁS.** Előadás a Közművelődés Házában. Tartja: **Herepei János** a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

FEBRUÁR 28.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában. Közreműködik : **Basilides Márta**, a M. Kir. Operaház örökös tagja és **Károlyi Gyula** zongoraművész.

M ű s o r

1. Schütz Zsoltár a XVI. századból (Basilides).
2. Chopin : Ballada, g-moll, Op. 23.,
Nocturne, c-moll, Op. 15. No. 2.,
Impromptu, As-dur, Op. 29.
Scherzo, b-moll, Op. 31. (Károlyi).
3. Schumann : Asszonyélet, asszonyszerelem, dalciklus (Basilides).
4. Liszt : La leggerezza, koncert-etüd, Des-dur (Károlyi).

5. Régi magyar énekek Bartók, Kodály, Szabolcsi, Kern, Molnár feldolgozásában (Basilides).

6. Liszt: Mephisto-keringő (Károlyi).

A hangverseny ismertetése a 78. oldalon.

MÁRCIUS 1.

11 óra A Maros-Torda vármegye, Marosvásárhely thj. sz. kir. város és a Teleki-Téka oklevéltárának anyagából rendezett **OKLEVÉLKIÁLLÍTÁS** megnyitása az Iparmúzeum helyiségében.

Nyitva: naponta 10—13 óráig.

Zárul: 1944 március 20-án, 13 órakor.

(A kiállítást a Művészeti Év keretében a város rendezi.)

MÁRCIUS 5.

11 óra A **VIDA ÁRPÁD—DÓSA GÉZA FESTÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Közművelődés Házában.

Nyitva: naponta 9—16 óráig.

Zárul: 1944 március 31-én.

(A kiállítást a Művészeti Év keretében a város rendezi.)

MÁRCIUS 7.

17 óra **MAGYARSÁG ÉS MINŐSÉG AZ ÉPÍTÉSZETBEN.** Előadás a Közművelődés Házában, vetített képekkel. Tartja: **Padányi Gulyás Jenő**, műépítész, ország. képviselő.

MÁRCIUS 14.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában. Közreműködik: **Kresz Géza kamarazenekara** **Kresz Géza**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára, a Nemzeti Zenede főigazgatója vezényletével és **László Magda**, a M. Kir. Operaház tagja közreműködésével.

MAROSVÁSÁRHELY

M ű s o r :

1. Kodály—Kresz : Adagio (kamarazenekar)
 2. a) Bach—Kresz : E-dur praeludium,
b) Bach : Hegedűverseny, E-dur, (Kresz Géza).
 3. Mozart : A pásztorkirály, ária, hegedű és vonószenekar kíséretével (László Magda).
 4. Mozart : Kis éji zene (kamarazenekar).
 5. Dalok Kodály—Bartók népdalgyűjteményeiből (László Magda).
 6. Régi dallamok és táncok :
a) Lully : Sarabande et Bourrée,
b) Boccherini : Menuetto,
c) Schubert : Balett a »Rosamunde« c. műből,
d) Grainger : Irlandi tánc. (kamarazenekar).
 7. Veress : Lassú és gyors. (kamarazenekar).
- A hangverseny ismertetése az 76. oldalon.

MÁRCIUS 21.

17 óra **A MAGYAR TEXTILMŰVÉSZET.** Előadás a Közművelődés Házában. Tartja : Csernyánszky Mária dr., múzeumi őr.

ÁPRILIS 4.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában. Közreműködik : Schmidthauer Lajos orgonaművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanára és Sch. Robonyi Ilona énekművésznő.

M ű s o r :

1. a) Vivaldi—Bach : 4. sz. Koncert,
b) Händel : Variáció (Schmidthauer).
2. a) Szabados Béla : Ima,
b) Hummel : Alleluja (Robonyi).
3. a) Antalffy-Zsiros Dezső : Madonna,
b) Pikéthy Tibor : Téma és változatok (Schmidthauer).

MAROSVÁSÁRHELY

4. Liszt : Ad nos ad salutarem undam (Schmidthauer).
 5. a) Csiky : Bánkódás,
b) Kodály : A csitári hegyek alatt,
c) Kodály—Bartók : Népdalok (Robonyi).
 6. a) Szabad rögtönzés adott témára,
b) Schmidthauer Lajos : Vihar a Balatonon (orgonafantázia), (Schmidthauer)
- A hangverseny ismertetése a 79. oldalon.**

ÁPRILIS 10.

- 11 óra **MAGYAR MŰEMLÉKEK KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSA** a Közművelődés Házában.

Nyitva naponta : 9—17 óráig.

Zárul : 1944 május 1-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése az 56. oldalon.
Ismertető vezetés később megállapítandó időben.

ÁPRILIS 11.

- 17 óra **MAGYAR MŰEMLÉKEK.** Vetítettképes előadás a Közművelődés Házában.
Tartja : Gerevich Tibor dr., egyet. ny. r. tanár, a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke.

ÁPRILIS 18.

- 17 óra **A MŰEMLÉKEK HELYREÁLLÍTÁSA.** Vetítettképes előadás a Közművelődés Házában.
Tartja : Csányi Károly dr., egyet. ny. r. tanár.

- 19 **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában.
KODÁLY-EST.

Közreműködik : Palló Imre, a M. Kir. Operaház örökös tagja, Kerpely Jenő gordonkaművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanára és Török Erzsébet énekművésznő.

MAROSVÁSÁRHELY

M ű s o r :

1. Cello-zong. szonáta (Kerpely Jenő).
 2. a) A három árva, Most jöttem Erdélyből,
b) Kocsi, szekér, Szőlőhegyen keresztül
(Török Erzsébet).
 3. a) Hej, a mohi hegy borának, Puciné.
b) Vasárnap bort inni, Öreg vagyok
(Palló Imre).
 4. A virágok vetélkedése, Az, hol én elmenyek,
Ne búsuljon senki menyecskéje
(Török Erzsébet).
 5. A csitári hegyek alatt, Felszántom a császár udvarát,
Kit kéne elvenni (Palló Imre).
 6. Szóló cselló-szonáta (Kerpely Jenő).
 7. Hány János duett (Török—Palló).
- A hangverseny ismertetése az 81. oldalon.

ÁPRILIS 25.

19 óra **A KASSAI KAZINCZY TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Közművelődés Házában.

M ű s o r

1. Orgonaszám. Előadja: **Csiky László**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Ünnepi köszöntő. Tartja: **Kemény János báró**, a Kemény Zsigmond Társaság elnöke.
3. **vitéz Ujváry Lajos**: Ének a Dómról.
4. Felvidéki költők verseiből szaval **Kenéz Lilla**.
5. **Sziklay Ferenc** és **Sziklay László** felolvasása: A Felvidék szellemi élete a megszállás alatt és ma.
6. **Darkó István** novelláját olvassa fel.
7. **Mécs László** verseiből ad elő.
8. Gordonkaszám. Előadja: **Kozma Géza**, zongorán kísér: **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.

A Kazinczy Társaságra vonatkozó ismertetés a 87. oldalon.

MÁJUS 9.

19 óra **HANGVERSENY** a Közművelődés Házában.
Közreműködik : A **Forrai-kamarakórus** és
Gyurkovics Mária, a M. Kir. Operaház tagja
vezényel : Forrai Miklós, az Orsz. M. Kir.
Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára.

M ű s o r :

1. a) Jannequin A csata,
b) Monteverdi : Lány zefir (kamarakórus).
2. a) Mozart : Alleluja az Exultate-jubilate
motettából,
b) Ária a »Szöktetés a szerályból« c. dal-
műből (Gyurkovics Mária).
3. a) Cherubini : Körtánc-kánon.
b) Morley : Táncdal.
c) Certon : Piaci pletyka.
d) Hassler : Hinta-palinta (kamarakórus).
4. J. Strauss Tavaszi hangok, keringő
(Gyurkovics Mária).
5. a) Kodály : Balassa Bálint elfelejtett
éneke,
b) Szép könyörgés (Balassa Bálint).
c) A székelyekhez (Petőfi Sándor), (ka-
marakórus).
6. a) Erkel : Melinda áriája a Bánk bán c.
dalműből.
b) Lavotta Rezső : Rég volt ... (Gyur-
kovics Mária).
7. Bárdos Lajos népdalfeldolgozásai :
a) Makranóta, Már készítem.
b) Bogolyai táncdalok : Erre gyere, Bözse
néni káposztát főz.
c) Széles a Duna, Dana-dana (kamara-
kórus).

A hangverseny ismertetése az 82. oldalon.

MÁJUS 10.

11 óra **AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI ÉS NÉPMŰVÉSZETI
KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Közművelődés
Házában.

MAROSVÁSÁRHELY

Nyitva naponta 9—17 óráig.

Zárul: 1944 június 5-én, 17 órakor.

Tárlatvezetés később meghatározandó időben.

A kiállítás ismertetése a 61. oldalon.

MÁJUS 16.

17 óra **A SZÉP VÁROS.** Előadás vetített képekkel a Közművelődés Házában. Tartja: **Gerlóczy Gedeon**, műépítész.

MÁJUS 22.

19 óra **A MAROSVÁSÁRHELYI KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Közművelődés Házában.

M ű s o r

1. Orgonaszám. Előadja: **Csiky László.**
 2. **Kemény János báró:** Elnöki megnyitó.
 3. **Molter Károly:** Történeti visszapillantás.
 4. **Gagy László** novelláját olvassa fel.
 5. **Szatmár Lajos** verseiből ad elő.
 6. **Dávid Iván** novelláját olvassa fel.
 7. **Tompa László** verseiből ad elő.
 8. **Tamási Áron** novelláját olvassa fel.
 9. **Jancsó Adrienne** erdélyi költők verseiből ad elő.
 10. **K. Wojtekovits Olga** operaáriákat énekel. Zongorán kísér **Láni Oszkár dr.**
- A Kemény Zsigmond Társaságra vonatkozó ismertetés a 85. oldalon.**

MÁJUS 23.

- 17 óra **NÉPI MŰVÉSZET — NEMZETI JELLEG** előadás a Közművelődés Házában. Tartja **Viski Károly** egy. ny. r. tanár.
- 19 » **HANGVERSENY a Marosvásárhelyi Városi Zeneiskola Tanárainak közreműködésével.** a Közművelődés Házában.

MAROSVÁSÁRHELY

Műsor:

1. Volkmann Róbert: B-moll zongorahármas. Zongora: Horváth Ila, hegedű: Haják Károly, gordonka: Kozma Géza.
 2. a) Kozma Géza: Székely ballada.
b) » » Bölcsődal.
c) » » A fonóban. Gordonkán játssza: Kozma Géza.
 3. Bach: Toccata és fuga d-moll, orgonán játssza: Ch. Metz Piroska.
 4. a) Kodály Zoltán: Adagio.
b) Haják Károly: Székely intermezzo.
c) Hubay Jenő: Csárdajelenet (Hejre Kati), hegedűn játssza: Haják Károly.
 5. a) Liszt Ferenc: Jó kedv vagy bánat.
b) Deák-Bárdos György: Az Úr érkezése
c) Kazacsay Tibor: A halál lovai,
d) Kodály Zoltán: Három út előttem,
e) » » Kocsi, szekér, kocsi, szán, énekli Witzenetz Jolán.
 6. Kodály Zoltán: Marosszéki táncok, zongorán játssza dr. Szőnyi Zoltánné.
- A hangverseny ismertetése az 83. oldalon.**

S E P S I S Z E N T G Y Ö R G Y

SZEPTEMBER 22.

- 11 óra **NAGY MAGYAR FESTŐK KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a Mikó-kollégiumban.
Nyitva: naponta 9—17 óráig.
Zárul: november 10-én, 17 órakor.
A kiállítás ismertetése a 47. oldalon.

- 17 » **A XIX. SZÁZAD MAGYAR FESTÉSZETE.**
Előadás vetített képekkel a mozgófénykép-színházban. Tartja: **Csánky Dénes dr.**, az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

SZEPTEMBER 23.

- 11 óra **TÁRLATVEZETÉS** a Nagy Magyar Festők kiállításán. Tartja: **Csánky Dénes dr.**, az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

OKTÓBER 8.

- 19 óra **A PÉCSI JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE.**

M ű s o r :

1. Üdvözlés. Tartja: **Nagy Endre**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Bevezető. Tartja: **Fischer Béla**, a Janus Pannonius Társaság elnöke.
3. Dunántúl szelleme. **Várkonyi Nándor dr.** előadása.
4. A La Grange-ária Erkel: **Hunyadi László** c. dalművéből. Énekli: **K. Wojtekovits**

Olga, zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**,
a **Kemény Zsigmond Társaság** tagjai.

5. **Makay Gusztáv** előadás keretében dunántúli verseket ad elő.

6. **Tatay Sándor** novelláját olvassa fel.

A Janus Pannonius Társaságra vonatkozó
ismertetés a 89. oldalon.

OKTÓBER 15.

19 óra **HANGVERSENY** a mozgófényképszínházban.
Közreműködik : **Pataky Kálmán**, a **M. Kir. Operaház** tiszteleti tagja, **Martzy Johanna** hegedűművésznő és **Gémes Irén** hárfaművésznő.

M ű s o r :

1. **Vitali : Ciaconna (Martzy).**
2. a) **Giordano : Caro mio ben.**
b) **Mozart : Bölcsődal (Pataky).**
3. a) **Händel Passacaglia.**
b) **Daquin : A kakuk (Gémes).**
4. **Donizetti : Szerelmi bájital, ária (Pataky).**
5. a) **Debussy : Első arabeszk.**
b) **Grandjean : Ősz.**
c) **Durand : Keringő (Gémes).**
6. a) **Liszt : Ha álmodom mély (Pataky).**
7. a) **Takács J. : Lassú és friss.**
b) **Veress S. : Nógrád Verbunkos (Martzy).**
8. **Kacsóh : Rákóczi megtérése (Pataky).**

A hangverseny ismertetése az 72. oldalon.

OKTÓBER 22.

17 óra **AZ EZERÉVES MAGYAR MŰVÉSZET ÉS EURÓPA.** Előadás vetített képekkel a mozgófényképszínházban. Tartja : **Kampis Antal dr.**, egyetemi m. tanár.

OKTÓBER 29.

17 óra **A MAGYAR ZENE HELYE AZ EGYETEMES ZENEMŰVÉSZETBEN.** Előadás hangfelvételekkel. Tartja : **Kókai Rezső dr.**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára.

NOVEMBER 12.

19 óra **A ZOMBORI SZENTELEKYTÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a mozgófényképszínházban.

M ű s o r

1. Üdvözlés. Tartja : **Molter Károly**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Bevezető. Tartja : **Deák Leó dr.**, a Szenteleky Társaság társelnöke.
3. **Csuka Zoltán** előadása a délvidéki irodalomról.
4. **Dudás Kálmán** verseiből ad elő.
5. **Cziráky Imre** novelláját olvassa fel.
6. **Fekete Lajos** verseiből ad elő.
7. **Garay Béla** délvidéki költők verseiből szaval.
8. **Herczeg János** novelláját olvassa fel.
9. **Kiss Lajos dr.** a délvidéki népdalokról tart előadást. A népdalokat előadja : **vitéz Bükkösi Gyuláné**, zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.

A Szenteleky Társaságra vonatkozó ismertetés a 89. oldalon.

NOVEMBER 15.

11 óra **A MAI MAGYAR FESTÉSZET ÉS SZOBRA SZAT KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a Mikó-kollégiumban.

Nyitva : naponta 9—16 óráig.

Zárul: december 20-án 16 órakor.

15 » **TÁRLATVEZETÉS A MAI MAGYAR KÉPZŐ-MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSON.** Tartja : **Csánky Dénes dr.**, az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

A kiállítás ismertetése az 54. oldalon.

NOVEMBER 19.

19 óra **HANGVERSENY** a mozgófényképszínházban.
Közreműködik : **Zathureczky Ede** hegedű-

SEPSISZENTGYÖRGY

művész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola főigazgatója és **Szabó Ilonka**, a M. Kir. Operaház tagja.

M ű s o r :

1. Locatelli : B-dur szonáta. (Zathureczky).
2. Proch Variációk (Szabó Ilonka).
3. a) Francoeur—Zathureczky : Grave és rondo,
b) Bartók—Zathureczky Tíz gyermek-dal (Zathureczky).
4. Dohnányi : Cis-moll szonáta Op. 21. (Zathureczky).
5. a) Erkel : Gara Mária áriája a »Hunyadi László« c. dalműből.
b) Hubay : Madárdal a Cremonai hegedűs c. dalműből (Szabó Ilonka).
6. a) Zsolt : Szitakötő.
b) Hubay : Keringő-parafrázis (Zathureczky).

A hangverseny ismertetése a 73. oldalon.

NOVEMBER 26.

17 óra **HÚSZ ÉV IRODALMA A TRIANONI HATÁROKON BELÜL.** Előadás a mozgófénykép-színházban. Tartja : **Kerecsényi Dezső dr.**, egy. ny. rk. tanár.

DECEMBER 3.

17 óra **SZINHÁZTÖRTÉNETI ELŐADÁS** a mozgófénykép-színházban. Tartja : **Pukánszky Béláné dr.**, főlevéltárnok.

1944 JANUÁR 1.

11 óra **A GYÁRFÁS-KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA** a Székely Nemzeti Múzeumban.
Nyitva naponta 9—16 óráig.
Zárul február 15-én.

(A kiállítást a Művészeti Év keretében a város rendezi.)

FEBRUÁR 25.

- 17 óra **A PRAEMIKÉNEI KULTÚRA SEPSISZENTGYÖRGYI EMLÉKEI.** Előadás a mozgófényképszínházban. Tartja: **Herepei János**, a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

MÁRCIUS 4.

- 17 óra **HÁROMSZÉK FESTŐI.** Előadás vetített képekkel a mozgófényképszínházban. Tartja: **Varga Nándor Lajos**, a M. Kir. Képzőművészeti Főiskola tanára.

MÁRCIUS 15.

- 11 óra **A FÉNYKÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA** a Mikó-kollégiumban.
Nytva: naponta 9—16 óráig.
Zárul április 3-án, 16 órakor.

A kiállítás ismertetése a 65. oldalon.

MÁRCIUS 18.

- 17 óra **A MAGYAR TEXTILMŰVÉSZET.** Előadás a mozgófényképszínházban. Tartja: **Csernyánszky Mária dr.**, múzeumi ór.
- 19 » **HANGVERSENY** a mozgófényképszínházban.
Közreműködik: **Kresz Géza KAMARAZENEKARA**, **Kresz Géza**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára, a Nemzeti Zenede főigazgatója vezényletével és **László Magda**, a M. Kir. Operaház tagja közreműködésével.

M ű s o r :

1. Kodály—Kresz: Adagio (kamarazenekar)
2. a) Bach—Kresz: E-dur preleudium.
b) Bach Hegedűverseny, E-dur (Kresz Géza).
3. Mozart: A pásztorkirály, ária hegedű és vonószene kar kíséretével (László Magda).
4. Mozart: Kis éji zene (a kamarazenekar).

5. Dalok Kodály—Bartók népdalgyűjteményéből (László Magda).
 6. Régi dallamok és táncok:
 - a) Lully : Sarabande et Bourrée,
 - b) Boccherini : Menuette,
 - c) Schubert : Balett a Rosamunde c. műből.
 - d) Grainger : Irlandi tánc,
 7. Veress : Lassú és gyors (kamarazenekar).
- A hangverseny ismertetése az 76. oldalon.**

ÁPRILIS 8.

- 11 óra **AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Mikó-kollégiumban.
 Nyitva : naponta 9—16 óráig.
 Zárul : április 20-án, 16 órakor.

A kiállítás ismertetése az 63. oldalon.
Tárlatvezetések később megállapítandó napokon.

ÁPRILIS 15.

- 17 óra **MAGYAR MŰEMLÉKEK.** Előadás vetített képekkel a mozgófényképszínházban. Tartja: **Gerevich Tibor dr.,** egy. ny. r. tanár, a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke.

ÁPRILIS 22.

- 19 óra **HANGVERSENY** a mozgófényképszínházban.
KODÁLY-EST.
 Közreműködik : **Palló Imre,** a M. Kir. Operaház örökös tagja, **Kerpely Jenő** gordonkaművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanára és **Török Erzsébet** énekművésznő.

M ű s o r

1. Cello-zong. szonáta (Kerpely Jenő).
2. a) A három árva, Most jöttem Erdélyből.
 b) Kocsi, szekér, Szőlőhegyen keresztül (Török Erzsébet).
3. a) Hej, a mohi hegy borának, Puciné,
 b) Vasárnap bort inni, Öreg vagyok (Palló Imre).

4. A virágok vetélkedése, Az, hol én elme-
gyek, Ne búsuljon senki menyecskéje
(Török Erzsébet).
 5. A csitári hegyek alatt, Felszántom a
császár udvarát, Kit kéne elvenni (Palló
Imre).
 6. Szóló cselló-szonáta (Kerpely Jenő).
 7. »Háry János« duett (Török—Palló).
- A hangverseny ismertetése az 81. oldalon.**

ÁPRILIS 25.

- 11 óra **A NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása
a Mikó-Kollégiumban.
Nyitva : naponta 9—17 óráig.
Zárul : május 3-án, 17 órakor.
A kiállítás ismertetése az 61. oldalon.
**Ismertető vezetés később megállapítandó
időben.**

ÁPRILIS 29.

- 10 óra **A KASSAI KAZINCZY TÁRSASÁG IRO-
DALMI ESTJE** a mozgófényképszínházban.

M ű s o r :

1. Ünnepi köszöntő. Tartja : **Kemény János**
báró, a Kemény Zsigmond Társaság elnöke.
 2. vitéz **Ujváry Lajos** : Ének a Dómról.
 3. Felvidéki költők verseiből szaval **Kenéz**
Lilla.
 4. **Sziklay Ferenc** és **Sziklay László** felolva-
sása : A Felvidék szellemi élete a meg-
szállás alatt és ma.
 5. **Darkó István** novelláját olvassa fel.
 6. **Mécs László** verseiből ad elő.
 7. Górdonkaszám. Előadja : **Kozma Géza**,
zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**, a Ke-
mény Zsigmond Társaság tagjai.
- A Kazinczy Társaságra vonatkozó ismertetés
a 87. oldalon.**

MÁJUS 10.

- 11 óra **A MAGYAR MŰEMLÉKEK KIÁLLÍTÁSÁ-
NAK MEGNYITÁSA** a Mikó-kollégiumban.

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul : június 5-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése az 56. oldalon.

Ismertető vezetés később meghatározandó időben.

MÁJUS 13.

19 óra **HANGVERSENY** a mozgófényképszínházban.
Közreműködik : a **Forrai-kamarakórus** és **Gyurkovics Mária**, a M. kir. Operaház tagja.
Vezényel : **Forrai Miklós**, az Orsz. M. Kir. Zeneművészeti Főiskola tanára.

M ű s o r :

1. a) Jannequin : A csata,
b) Monteverdi : Lány zefir (kamarakórus).
2. a) Mozart : Alleluja az Exultate-jubilate motettából.
b) Ária a »Szöktetés a szerályból« c. dalműből (Gyurkovics Mária).
3. Cherubini : Körtánc-kánon.
a) Morley : Táncdal.
b) Certon : Piaci pletyka.
c) Hassler : Hinta-palinta (kamarakórus).
4. d) J. Strauss : Tavaszi hangok, keringő (Gyurkovics Mária).
5. a) Kodály : Balassa Bálint elfelejtett éneke,
b) Szép könyörgés (Balassa Bálint),
c) A székelkekhez (Petőfi Sándor), (kamarakórus).
6. a) Erkel : Melinda áriája a Bánk bán c. dalműből,
b) Lavotta Rezső : Rég volt ... (Gyurkovics Mária).
7. Bárdos Lajos népdalfeldolgozásai :
a) Makranóta, Már készítem.
b) Bogolyai táncdalok : Erre gyere, Bözse néni káposztát főz,
c) Széles a Duna, Dana-dana (kamarakórus).

A hangverseny ismertetése a 82. oldalon.

MÁJUS 20.

17 óra **A SZÉP VÁROS.** Vetítettképes előadás a mozgófényképszínházban. Tartja: Gerlőczy Gedeon, okl. építész.

MÁJUS 27.

17 óra **NÉPI MŰVÉSZET — NEMZETI JELLEG.** Előadás vetített képekkel a mozgófényképszínházban. Tartja: Viski Károly dr., egyetemi ny. r. tanár.

19 » **A MAROSVÁSÁRHELYI KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a mozgófényképszínházban.

M ű s o r :

1. Kemény János báró: Elnöki megnyitó.
 2. Molter Károly: Történeti visszapillantás.
 3. Gagy László novelláját olvassa fel.
 4. Szatmáry Lajos verseiből ad elő.
 5. Dávid Iván novelláját olvassa fel.
 6. Tompa László verseiből ad elő.
 7. Tamási Áron novelláját olvassa fel.
 8. Jancsó Adrienne erdélyi költők verseiből ad elő.
 9. K. Wojtekovičs Olga operaáriákat énekel.
Zongorán kísér: Láni Oszkár dr.
- A Kemény Zsigmond Társaságra vonatkozó ismertetés a 85. oldalon.**

S Z É K E L Y U D V A R H E L Y

SZEPTEMBER 18.

11 óra **A MAGYAR MŰEMLÉKEK KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a Városházán.

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul 1943 október 10-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése a 56. oldalon.

Ismertető vezetés később megállapítandó időben.

OKTÓBER 6.

19 óra **A PÉCSI JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Hargitta-mozgóban.

M ű s o r :

1. Üdvözlés. Tartja : **Nagy Endre**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Bevezető. Tartja : **Fischer Béla**, a Janus Pannonius Társaság elnöke.
3. Dunántúl szelleme. **Várkonyi Nándor dr.** előadása.
4. A La Grange-ária Erkel Hunyadi László c. dalművéből. Énekli : **K. Wojtekovits Olga**, zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.
5. **Makay Gusztáv** előadás keretében dunántúli verseket ad elő.
6. **Tatay Sándor** novelláját olvassa fel.

A Janus Pannonius Társaságra vonatkozó ismertetés a 89. oldalon.

OKTÓBER 17.

11 óra **AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Városházán.

SZÉKELYUDVARHELY

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul: 28-án, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése a 63. oldalon.
Tárlatvezetés később meghatározandó
időben.

OKTÓBER 20.

17 óra **AZ EZERÉVES MAGYAR MŰVÉSZET ÉS EURÓPA.** Vetítettképes előadás a Hargitta-mozgóban. Tartja: **Kampis Antal dr.**, egyetemi magántanár.

OKTÓBER 27.

17 óra **A MAGYAR ZENE HELYE AZ EGYETEMES ZENEMŰVÉSZETBEN.** Előadás hanglemezekkel a Hargitta-mozgóban. Tartja: **Kókai Rezső dr.**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára.

NOVEMBER 1.

11 óra **A NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Városházán.

Nyitva naponta 9—16 óráig.

Zárul 1943 november 12-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése a 61. oldalon.
Tárlatvezetés később megállapítandó
időben.

NOVEMBER 10.

19 óra **A ZOMBORI SZENTELEKY TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Hargitta-mozgóban.

M ű s o r :

1. Üdvözlés. Tartja: **Molter Károly**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. Bevezető. Tartja: **Deák Leó dr.**, a Szenteleky Társaság társelnöke.
3. **Csuka Zoltán** előadása a délvidéki irodalomról.
4. **Dudás Kálmán** verseiből ad elő.
5. **Czirák Imre** novelláját olvassa fel.

SZÉKELYUDVARHELY

6. **Fekete Lajos** verseiből ad elő.
 7. **Garay Béla** délvidéki költők verseiből szaval.
 8. **Herceg János** novelláját olvassa fel.
 9. **Kiss Lajos dr.** délvidéki népdalokról tart előadást. A népdalokat előadja : **vitéz Bükkösi Gyuláné**, zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**, a **Kemény Zsigmond Társaság** tagjai.
- A Szenteleky Társaságra vonatkozó ismer-**
tetés a 89. oldalon.

NOVEMBER 15.

- 11 óra **SZÉKELYUDVARHELY KÖNYV- ÉS NÉP-
MŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása
a Városházán és a Régi Kollégiumban.
Nyitva : naponta 9—15 óráig.
Zárul 1943 november 30-án.
(A kiállítást a Művészeti Év keretében a
város rendezi.)

NOVEMBER 17.

- 19 óra **HANGVERSENY** a Hargitta-mozgóban.
Közreműködik **Zathureczky Ede** hegedű-
művész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-
művészeti Főiskola főigazgatója és **Szabó
Ilonka**, a M. Kir. Operaház tagja.

M ű s o r

1. Locatelli : B-dur szonáta (Zathureczky).
2. Proch Variációk (Szabó Ilonka).
3. a) Francoeur—Zathureczky Grave és
rondo,
b) Bartók—Zathureczky Tíz gyermek-
dal (Zathureczky).
4. Dohnányi : cis-moll szonáta (Zathureczky).
5. a) Erkel : Gara Mária áriája a »Hunyadi
László« c. dalműből.
b) Lavotta : Rég volt (Szabó Ilonka).
6. a) Zsolt Szitakötő.

SZÉKELYUDVARHELY

b) Hubay : Keringő-parafrázis (Zathureczky).

A hangverseny ismertetése a 73. oldalon.

NOVEMBER 24.

17 óra **HUSZ ÉV IRODALMA A TRIANONI HATÁROKON BELÜL.** Előadás a Hargitta-mozgóban. Tartja **Kerecsényi Dezső dr.**, egy ny. rk. tanár.

DECEMBER 1.

17 óra **SZINHÁZTÖRTÉNETI ELŐADÁS A HARGITTA-MOZGÓBAN.** Tartja **Pukánszky Bóláné dr.**, főlevéltárnok.

1944. FEBRUÁR 23.

17 óra **A SZÉKELY ROVÁSÍRÁS.** Előadás a Hargitta-mozgóban. Tartja : **Herepei János**, a Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója.

MÁRCIUS 16.

19 óra **HANGVERSENY** a Hargitta-mozgóban. Közreműködik **Kresz Géza kamarazene-kara, Kresz Géza**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára, a Nemzeti Zenede főigazgatója vezényletével és **László Magda**, a M. Kir. Operaház tagja.

M ű s o r

1. Kodály—Kresz : Adagio (kamarazenekar).
2. a) Bach—Kresz : E-dur preleudium.
b) Bach Hegedűverseny, E-dur (Kresz Géza).
3. Mozart : A pásztorkirály, ária hegedű és vonószene-kar kíséretével (László Magda).
4. Mozart : Kis éji zene (a kamarazenekar).
5. Dalok Kodály—Bartók népdalgyűjteményeiből (László Magda).
6. Régi dallamok és táncok :

SZÉKELYUDVARHELY

- a) Lully : Sarabande et Bourrée,
 - b) Boccherini : Menuetto,
 - c) Schubert : Balett a Rosamunde c. műből.
 - d) Grainger : Irlandi tánc.
7. Veress : Lassú és gyors.
A hangverseny ismertetése a 76. oldalon.

ÁPRILIS 10.

- 11 óra **A FÉNYKÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a Városházán.
Nytiva : naponta 9—16 óráig.
Zárul : május 1-én, 16 órakor.

A kiállítás ismertetése a 65. oldalon.

- 17 » **A XIX. SZÁZAD MAGYAR FESTÉSZETE**
Vetítettképes előadás a Hargitta-mozgóban.
Tartja : **Csánky Dénes dr.**, az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

ÁPRILIS 13.

- 17 óra **A MAGYAR MŰEMLÉKEK.** Vetítettképes előadás a Hargitta-mozgóban. Tartja : **Gerovich Tibor**, egy ny. r. tanár, a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke.

ÁPRILIS 20.

- 19 óra **HANGVERSENY** a Hargitta-mozgóban.

KODÁLY-EST.

Közreműködik : **Palló Imre**, a M. Kir. Operaház örökös tagja, **Kerpely Jenő** gordonkaművész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanára és **Török Erzsébet** énekművésznő.

M ű s o r :

1. Cello-zong. szonáta (Kerpely Jenő).
2. a) A három árva, Most jöttem Erdélyből.
b) Kocsi, szekér, Szőlőhegyen keresztül (Török Erzsébet).

SZÉKELYUDVARHELY

3. a) Hej, a mohi hegy borának, Puciné,
b) Vasárnap bort inni, Öreg vagyok
(Palló Imre.)
4. A virágok vetélkedése, Az, hol én elmenyek, Ne búsuljon senki menyecskéje
(Török Erzsébet).
5. A csitári hegyek alatt, Felszántom a császár udvarát, Kit kéne elevenni (Palló Imre).
6. Szóló cselló-szonáta (Kerpely Jenő).
7. Hári János duett (Török—Palló).

A hangverseny ismertetése a 81. oldalon.

ÁPRILIS 27.

19 óra **A KASSAI KAZINCZY TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Hargitta-mozgóban.

M ű s o r :

1. Ünnepi köszöntő. Tartja **Kemény János báró**, a Kemény Zsigmond Társaság elnöke.
2. **vitéz Ujváry Lajos**: Ének a Dómról.
3. Felvidéki költők verseiből szaval **Kenéz Lilla**.
4. **Sziklay Ferenc és Sziklay László** felolvasása: A Felvidék szellemi élete a megszállás alatt és ma.
5. **Darkó István** novelláját olvassa fel.
6. **Mécs László** verseiből ad elő.
7. Gordonkaszám. Előadja: **Kozma Géza**. Zongorán kísér: **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.

A Kazinczy Társaságra vonatkozó ismertetés a 87. oldalon.

MÁJUS 10.

11 óra **A MAI MAGYAR FESTÉSZET ÉS SZOBRA SZAT KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a Vármegyeházán.

Nyitva : naponta 9—16 óráig.

Zárul : június 5-én.

**A kiállítás ismertetése az 54. oldalon.
Tárlatvezetés később meghatározandó
időben.**

MÁJUS 11.

19 óra **HANGVERSENY** a Hargitta-mozgóban.

Közreműködik : a **Forrai-kamarakórus** és **Gyurkovics Mária**, a M. Kir. Operaház tagja.
Vezényel **Forrai Miklós**, az Orsz. M. Kir. **Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola** tanára.

M ű s o r :

1. a) Jannequin : A csata,
b) Monteverdi : Lány zefir (kamarakórus).
2. Mozart : a) Alleluja az Exultate-jubilante motettából.
b) Ária a »Szöktetés a szerályból« c. dalműből (Gyurkovics Mária).
3. a) Cherubini : Körtánc-kánon.
b) Morley : Táncdal.
c) Certon : Piaci pletyka.
d) Hassler : Hinta-palinta (kamarakórus).
4. J. Strauss : Tavaszi hangok, keringő (Gyurkovics Mária).
5. Kodály a) Balassa Bálint elfelejtett éneke.
b) Szép könyörgés (Balassa Bálint).
c) A székekhez (Petőfi Sándor) (kamarakórus).
6. a) Erkel : Melinda áriája a Bánk bán c. dalműből.
b) Lavotta Rezső : Rég volt . (Gyurkovics Mária).
7. Bárdos Lajos népdalfeldolgozásai
a) Makranóta, Már készítem.
b) Bogolyai táncdalok: Erre gyere, Bözse néni káposztát főz.
c) Széles a Duna, Dana-dana (kamarakórus).

A hangverseny ismertetése a 82. oldalon.

MÁJUS 16.

17 óra **A SZÉP VÁROS.** Előadás vetített képekkel a Hargitta-mozgóban. Tartja: **Gerlőczy Gedeon**, műépítész.

MÁJUS 20.

19 óra **HANGVERSENY** a Hargitta-mozgóban a **Marosvásárhelyi Városi Zeneiskola tanárainak** közreműködésével.

M ű s o r :

1. Volkmann Róbert: B-moll zongorahármas.
Zongora: Horváth Ila, hegedű: Haják Károly, gordonka: Kozma Géza.
2. Kozma Géza: a) Székely ballada.
b) Bölcsődal.
c) A fonóban. Gordonkán játssza: Kozma Géza.
3. Bach: Toccata és fuga D-moll, orgonán játssza: Ch. Metz Piroska.
4. a) Kodály Zoltán: Adagio.
b) Haják Károly: Székely intermezzo.
c) Hubay Jenő: Csárdajelenet (Hejre Kati), hegedűn játssza: Haják Károly.
5. a) Liszt Ferenc: Jó kedv vagy bánat.
b) Deák-Bárdos György: Az Úr érkezése.
c) Kazacsay Tibor: A halál lovai.
d) Kodály Zoltán: Három út előttem.
e) Kodály Zoltán: Kocsi, szekér, kocsi, szán, énekli: Witzenetz Jolán.
6. Kodály Zoltán: Marosszéki táncok, zongorán játssza dr. Szőnyi Zoltánné.

A hangverseny ismertetése a 83. oldalon.

MÁJUS 25.

17 óra **NÉPI MŰVÉSZET — NEMZETI JELLEG.** Előadás vetített képekkel a Hargitta-mozgóban. Tartja: **Viski Károly dr.**, egy. nyilv. rendes tanár.

SZÉKELYUDVARHELY

19 óra **A MAROSVÁSÁRHELYI KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Hargitta-mozgóban.

M ű s o r :

1. **Kemény János báró:** Elnöki megnyitó.
 2. **Molter Károly:** Történeti visszapillantás.
 3. **Gagyí László** novelláját olvassa fel.
 4. **Szatmáry Lajos** verseiből ad elő.
 5. **Dávid Iván** novelláját olvassa fel.
 6. **Tompa László** verseiből ad elő.
 7. **Tamási Áron** novelláját olvassa fel.
 8. **Jancsó Adrienne** erdélyi költők verseiből ad elő.
 9. **K. Wojtekovits Olga** operaáriákat énekel.
Zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**
- A Kemény Zsigmond Társaságra vonatkozó ismertetés a 85. oldalon.**

C S I K S Z E R E D A

SZEPTEMBER 20.

11 óra **AZ ÉPÍTŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a polgári iskola dísztermében.

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul : szeptember 30-án, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése a 63. oldalon.

Tárlatvezetés később meghatározandó időben.

OKTÓBER 3.

11 óra **A NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS** megnyitása a polgári iskola dísztermében.

Nyitva : naponta 9—17 óráig.

Zárul : október 17-én, 17 órakor.

A kiállítás ismertetése a 61. oldalon.

Tárlatvezetés később megállapítandó időben.

OKTÓBER 7.

19 óra **A PÉCSI JANUS PANNONIUS-TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Turul-mozgóban.

M ű s o r :

1. **Üdvözlés.** Tartja : Nagy Endre, a Kemény Zsigmond Társaság tagja.
2. **Bevezető.** Tartja : Fischer Béla, a Janus Pannonius-Társaság elnöke.
3. Dunántúl szelleme. **Várkonyi Nándor dr.** előadása.
4. **A La Grange-ária.** Erkel : Hunyadi László c. dalművéből. Énekli : K. Wojtekovits Olga, zongorán kísér : Láni Oszkár dr., a Kemény Zsigmond Társaság tagja.

5. **Makay Gusztáv** előadás keretében dunántúli verseket ad elő.

6. **Tatay Sándor** novelláját olvassa fel

A **Janus Pannonius Társaságra** vonatkozó ismertetés a 89. oldalon.

OKTÓBER 21.

17 óra **AZ EZERÉVES MAGYAR MŰVÉSZET ÉS EURÓPA.** Előadás a Turul-mozgóban, vetített képekkel. Tartja: **Kampis Antal dr.**, egyetemi m. tanár.

OKTÓBER 24.

11 óra **A MAGYAR MŰEMLÉKEK KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSA** a polgári iskola dísztermében.

Nyitva: naponta 9—13 óráig.

Zárul: november 10-én, 16 órakor.

Ismertető vezetés később, megállapítandó időben.

A kiállítás ismertetése az 56. oldalon.

OKTÓBER 28.

17 óra **A MAGYAR ZENE HELYE AZ EGYETEMES ZENEMŰVÉSZETBEN.** Előadás hanglemekkel a Turul-mozgóban. Tartja: **Kókai Rezső dr.**, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-művészeti Főiskola tanára.

NOVEMBER 11.

19 óra **A ZOMBORI SZENTELEKY TÁRSASÁG IRODALMI ESTJE** a Turul-mozgóban

M ű s o r :

1. **Üdvözlés.** Tartja: **Molter Károly**, a Kemény Zsigmond Társaság tagja
2. **Bevezető.** Tartja: **Deák Leó dr.**, a Szenteleky Társaság ügyvezető elnöke.
3. **Csuka Zoltán** előadása a délvidéki irodalomról.

CSIKSZEREDA

4. **Dudás Kálmán** verseiből ad elő.
 5. **Czirák Imre** novelláját olvassa fel.
 6. **Fekete Lajos** verseiből ad elő.
 7. **Garay Béla** délvidéki költők verseiből szaval.
 8. **Herceg János** novelláját olvassa fel.
 9. **Kiss Lajos dr.** délvidéki népdalokról tart előadást. A népdalokat előadja: **vitéz Bükkösi Gyuláné**, zongorán kísér: **Láni Oszkár dr.**, a Kemény Zsigmond Társaság tagjai.
- A Szenteleky Társaságra vonatkozó ismer-
tetés a 89. oldalon.

NOVEMBER 14.

- 11 óra **CSIKSZEREDA VÁROSTÖRTÉNETI KIÁLLÍTÁSÁNAK** megnyitása a polgári iskola dísztermében
Nyitva: naponta 9—16 óráig.
Zárul: december 5-én, 16 órakor.
(A kiállítást a Művészeti Év keretében a város rendezi.)

NOVEMBER 25.

- 17 óra **HÚSZ ÉV IRODALMA A TRIANONI HATÁROKON BELÜL.** Előadás a Turul-mozgóban.
Tartja: **Kerecsényi Dezső dr.**, egyet. ny. rk. tanár.

DECEMBER 2.

- 17 óra **SZINHÁZTÖRTÉNETI ELŐADÁS** a Turul-mozgóban. Tartja: **Pukánszky Béláné dr.**, főlevéltárnok.

DECEMBER 20.

- 11 óra **A CSIKI SZÉKELY MÚZEUM KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSA** a polgári iskola dísztermében
Nyitva: naponta 9—15 óráig
Zárul: 1944 január 15-én

1944 JANUÁR 25.

11 óra **A NAGY IMRE MUNKÁIBÓL RENDEZETT
FESTÉSZETI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA** a
polgári iskola dísztermében.
Nyitva : naponta 9—15 óráig.
Zárul : február 6-án.

FEBRUÁR 24.

17 óra **A SZÉKELY ROVÁSIRÁS.** Előadás a Turul-
mozgóban. Tartja : Herepel János, a Sepsi-
szentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igaz-
gatója.

MÁRCIUS 17.

19 óra **HANGVERSENY** a Turul-mozgóban. Közre-
működik : **Kresz Géza** kamarazenekara
Kresz Géza, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc
Zeneművészeti Főiskola tanára, a Nemzeti
Zenede főigazgatója vezényletével és **László**
Magda, a M. Kir. Operaház tagja.

M ű s o r :

1. Kodály—Kresz : Adagio (kamarazenekar).
 2. a) Bach—Kresz : E-dur praeludium.
b) Bach : Hegedűverseny, E-dur (Kresz
Géza).
 3. Mozart : A pásztorkirály, ária hegedű és
vonószekerek kísérettel (László Magda).
 4. Mozart : Kis éji zene (kamarazenekar).
 5. Dalok Kodály—Bartók népdalgyűjtemé-
nyeiből (László Magda).
 6. Régi dallamok és táncok :
a) Lully : Sarabande et Bourrée,
b) Boccherini : Menuetto,
c) Schubert : Balett a „Rosamunde” c.
műből,
d) Grainger : Irlandi tánc.
 7. Veress : Lassú és gyors (kamarazenekar).
- A hangverseny ismertetése a 76. oldalon.**

ÁPRILIS 6.

17 óra **HANGVERSENY A CSIKSOMLYÓI KEGY-
TEMLOMBAN.** Közreműködik : **Schmidt-
hauer Lajos** orgonaművész, az Orsz. M. Kir.
Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára
és **Sch. Robonyi Ilona** énekművésznő.

Műsor :

1. Vivaldi—Bach : 4. sz. Koncert
(Schmidthauer).
2. Händel : Variáció (Schmidthauer).
3. Bizet : Agnus Dei (Robonyi).
4. Antalffy-Zsiros Dezső : Madonna (Schmidt
hauer).
5. Pikéthý Tibor : Téma és változatok
(Schmidthauer).
6. a) Szabados Béla : Ima.
b) Hummel Alleluja (Robonyi).
7. Liszt : Ad nos ad salutarem undam . . .
(Schmidthauer).

A hangverseny ismertetése a 79. oldalon.

ÁPRILIS 10.

11 óra **A MAI MAGYAR SZOBRÁSZAT ÉS FES-
TÉSZET KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSA**
a Vármegyeházán.

Nyitva : naponta 9—16 óráig.

Zárul : május 1-én.

A kiállítás ismertetése az 54. oldalon.

Tárlatvezetések később megállapítandó
időben.

ÁPRILIS 14.

17 óra **A MAGYAR MŰEMLÉKEK.** Előadás a
Turul-mozgóban, vetített képekkel. Tartja :
Gerevich Tibor dr., egyet. ny. r. tanár, a Mű-
emlékek Országos Bizottságának elnöke.

ÁPRILIS 21.

19 óra **HANGVERSENY** a Turul-mozgóban.
KODÁLY-EST.

Közreműködik : **Palló Imre**, a M. Kir. Opera-
ház örökös tagja, **Kerpely Jenő** gordonkamű-
vész, az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zene-

művészeti Főiskola tanára és Török Erzsébet
énekművésznő.

M ű s o r

1. Cello-zong. szonáta (Kerpely Jenő).
2. a) A három árva, Most jöttem Erdélyből,
b) Kocsi, szekér, Szőlőhegyen keresztül
(Török Erzsébet).
3. a) Hej, a mohi hegy borának, Puciné,
b) Vasárnap bort inni, Öreg vagyok
(Palló Imre).
4. A virágok vetélkedése, Az hol én el-
megyek, Ne búsuljon senki menyecskéje
(Török Erzsébet).
5. A csitári hegyek alatt, Felszántom a csá-
szár udvarát, Kit kéne elvenni (Palló
Imre).
6. Szóló-cello szonáta.
7. Hány János duett (Török—Palló).

A hangverseny ismertetése a 81. oldalon.

ÁPRILIS 28.

19 óra **A KASSAI KAZINCZY-TÁRSASÁG** irodalmi
estje a Turul-mozgóban.

M ű s o r :

1. Ünnepi köszöntő. Tartja : **Kemény János**
báró, a Kemény Zsigmond Társaság
elnöke.
2. vitéz **Ujváry Lajos** : Ének a Dómról.
3. Felvidéki költők verseiből szaval **Kenéz**
Lilla.
4. **Sziklay Ferenc** és **Sziklay László** felolva-
sása : A Felvidék szellemi élete a meg-
szállás alatt és ma.
6. **Darkó István** novelláját olvassa fel.
6. **Mécs László** verseiből ad elő.
7. Gordonkaszám. Előadja : **Kozma Géza**
zongorán kísér : **Láni Oszkár dr.**, a **Ke-**
mény Zsigmond Társaság tagjai.

A Kazinczy Társaságra vonatkozó ismertetés
a 87. oldalon.

MÁJUS 10.

- 11 óra **A FÉNYKÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS MEGNYITÁSA** a polgári iskola dísztermében. Nyitva: naponta 9—17 óráig. Zárul: június 5-én.

A kiállítás ismertetése a 65. oldalon.

- 17 » **A XIX. SZÁZAD MAGYAR FESTÉSZETE.** Előadás vetített képekkel a Turul-mozgóban. Tartja: Csánky Dénes dr., az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum főigazgatója.

MÁJUS 19.

- 17 óra **A SZÉP VÁROS.** Előadás vetített képekkel a Turul-mozgóban. Tartja: Gerlóczy Gedeon, műépítész.

MÁJUS 26.

- 17 óra **NÉPI MŰVÉSZET — NEMZETI JELLEG.** Előadás vetített képekkel a Turul-mozgóban. Tartja: Viski Károly dr., egy. ny. r. tanár.
- 19 » **A MAROSVÁSÁRHELYI KEMÉNY ZSIGMOND TÁRSASÁG** irodalmi estje a Turul-mozgóban.

M ű s o r :

1. Kemény János báró: Elnöki megnyitó.
 2. Molter Károly: Történeti visszapillantás.
 3. Gagy László novelláját olvassa fel.
 4. Szatmáry Lajos verseiből ad elő.
 5. Dávid Iván novelláját olvassa fel.
 6. Tompa László verseiből ad elő.
 7. Tamási Áron novelláját olvassa fel.
 8. Jancsó Adrienne erdélyi költők verseiből ad elő.
 9. K. Wojtekovits Olga operaáriákat énekel. Zongorán kísér: Láni Oszkár dr.
- A Kemény Zsigmond Társaságra vonatkozó ismertetés a 85. oldalon.**

**A KOLOZSVÁRI NEMZETI SZINHÁZ VENDÉGJÁTÉKA
A SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV ALKALMÁBÓL**

MAROSVÁSÁRHELY :

1943 november 18., 19., 20., 21. és 22.-én.

SEPSISZENTGYÖRGY :

1943 december 1., 2. és 3.-án.

SZÉKELYUDVARHELY :

1943 november 29. és 30.-án.

CSIKSZEREDA :

1943 november 24. és 26.-án.

A SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV KIÁLLÍTÁSAI

NAGY MAGYAR FESTŐK KIÁLLITASA.

*Rendezte : Csánky Dénes, az Orsz. Magyar Szépművészeti
Múzeum főigazgatója.*

Képzőművészetünk történetében a mult század a legérdekesebb és legszínesebb korszakok egyikét jelenti. Az elmúlt századok fokozatos és egymásbafolyó fejlődésével szemben a mult századi fejlődés — minden folyamatossága mellett — szokatlan gyorsaságot mutat, emellett önállóságban és egyéni jellegben is eltérést a régebbi korszakoktól. Viszont korunkhoz közelállása révén az emléktanyag gazdagsága is biztosítva van koraibb idők emlékeivel szemben, melyek az országunkat ért állandó dűlások folytán java-részen elpusztultak, konzerválásra szoruló állapotban maradtak fenn és ez okból helyváltoztatást jelentő kiállítá-sok céljára igénybe nem vehetők. Így az elmúlt korok művészi törekvései között a mult század legalkalmasabb arra, hogy lehető teljes és tiszta képet nyujthasson és a jelen-kori művészethez kapcsolódása révén utóbbinak megérté-séhez is hozzájárulhasson. Indokolt tehát, hogy éppen e század művészetének bemutatására vállalkoztunk, az élő művészek műveinek kiállítása mellett.

A magyar képzőművészet az állandóan megújuló sors-csapások miatt a fejlődés folyamatának megszakítását és így az újrakezdés állandó kényszerűségét mutatja. A mult századi elindulás is hasonló képet ad. Hiányzanak a tradi-ciók és így a fejlődés nehezen indult útjára. A nyugalom utáni vágyakozás a Napóleoni háborúk után a képzőművé-szetben is jelentkezett. A fokozatosan erősödő biedermeier és romantikus festés beleolvad a klasszicizmus világába és a technikai és lelki símasággal megfestett képek a polgári béke

és nyugalom vágyát tükrözik. Az elindulás művészei inkább külföldről jött festők voltak, mert hazai nagyságaink jórészt külföldre szakadtak és ott is maradtak. Így válik a fejlődés kezdetén az 1800-as évek elején pl. *Donát János* (1744—1830) és *Marastoni* működése fontossá. Donát leginkább arcképeket festett és az ő ecsetje alól nem egy kiváló közéletli férfiúnak képmása került ki. Ezek között *Kazinczy Ferenc*ről festett arcképével lett híressé, mely kiállításunknak kezdeti darabja. A mult századi magyar festészet elindításának legfontosabb tényezője a külföldről idevándorolt művészek mellett az erdélyi származású *Barabás Miklós* volt (1810—1898), aki a nagy nehézségek közepette elinduló fejlődés vonalába mint székely szívósággal megáldott vérbeli festő állott be és bár a könnyebb külföldi megélhetés őt is csábíthatta, mégis itthon maradt és újabbkori festészetünk úttörő képviselőjévé lett. Művészetében főként az arcképfestés volt uralkodó, amelyből számos jeles alkotás maradt fenn Erdély különböző városaiban és művészetének ez az oldala imígyen ismeretessé is vált szűkebb hazájában. Ez okból arcképfestészetének egy remekbe készült darabja mellett bemutatjuk egyik leg-híresebb életképét az »*Útrainduló oláh család*», amely figurális képességei mellett tájfestészetéről is jellegzetes képet nyújt. Éppen erdélyi származása és úttörő egyénisége miatt kívántunk két kiváló értékű művének kiállításával művészetének nagyobb hangsúlyt adni. A magyar biedermeierfestés másik kitűnő alakjának *Borsos József*nek (1821—1883) művészetét hasonlóképpen egy jellemző női arcképpel mutatjuk be. Az ismert nagy mesterek mellett szerepet kívántunk adni a biedermeier festészet kevésbé híres képviselőinek is, kiknek működése egyben azt is bizonyítja, hogy a biedermeier festés átlagszintje nálunk elég magas volt. *Kozina Sándor* (1801—1873) és az erdélyi *Simó Ferenc* (1801—1869) képmásai a vezető mesterek művészi szintjével egyenlő magaslatoz mutatnak. Ugyanerről tesz bizonyosságot a tájfestés terén *Molnár József* (1821—1899), a genre festés terén *Tikos Albert* (1791—1860) képe is. A késői biedermeierfestés jellegzetes és kiváló képviselője *Giergl György Alajos* (1821—1863) arcképe zárja le a romantikus festészet korszakát. E kor külföldre szakadt híres magyar művészei közül a két leghíresebbet

Brocky Károlyt (1807—1855) és id. *Markó Károlyt* (1791—1860) mutatjuk be, előbbi egy jellemző gyermekarcképpel, utóbbit egy finom tájképpel. Id. Markó Károly fia, *Markó András* (1824—1895) igyekezett továbbfejleszteni atyjának előadását és törekvéseiről egy ismert kiváló műve ad számot kiállításunkon. A bemutatott képekkel a klasszikus-romantikus festészet hazai fejlődése és előkelő magas szintje, valamint témakörben való változatossága eléggé hű és megbízható képet nyújthat. De a bekövetkező gazdasági és társadalmi fejlődés nyomán a néhány évtizedi romantika hirtelen lehanyatlik és nálunk is életre kel a század további vezető eszméje, a realizmus, amely egypár évtized múlva a realista látás csúcsához és befejezéséhez, az impresszionizmushoz vezetett. A fejlődés itt sem ugrás-szerű, hanem néhány kiváló művésznk révén folyamatos egymásbailleszkedést mutat. E kapcsolat egyik legkiválóbb egyénisége *Madarász Viktor* (1830—1917), akinek Dózsa néperől készített kis vázlata a francia romantikusok magasrendű hatását mutatja, egyben az ő művészi képességeinek európai szintjét is. Az új realizmusba való átmenetet illusztrálja a tájfestés terén *Ligeti Antal* (1823—1890) és *Telepy Károly* (1828—1906) egy-egy kiváló műve, melyek felfogásban még a romantikus természetérzésben élnek, előadásukban azonban már az új szellem hangjai is megszólalnak. Az átmeneti kor egyik külföldre szakadt nagy mestere Zichy Mihály inkább a vízfestés és grafika terén volt vezető egyéniség; olajképei nem mindenben jellemzők művészetére és nagyméretük miatt kiállításra alkalmasak nem voltak. Enemű munkái közül a Szépművészeti Múzeum tulajdonát képező »Orgia« messze kimagaslik, kiállítását azonban technikai okokból mellőznünk kellett.

A század közepétől fokozatosan erősödő realista szellem érdekes kapcsolatot mutat a század egyik legkiválóbb mesterének, az erdélyi születésű *Székely Bertalannak* (1835—1910) művészetével. Munkái részben a fentjelzett átmeneti jelleget mutatják, másrészt az új szellem alapvető, mély átérzését, mely főleg híressé vált »Önarcképén« emelkedett csúcspontra. Kiállított művei közül az átmeneti kor jellegét és finomságait jelzi női arcképe, viszont temperamentumos tájképe a barna színvilág mellett is teljesen az új szellemben él és rendkívül jellemző drámai

felfogására, nagyvonalú széles előadására. Ugyanezt illusztrálja II. Lajos holttestének feltalálásáról készített kis vázlata, mely szintén erősebben mutatja az új szellem előretörését, mint az e témáról készített nagyméretű képe. Székely szenvedélyes temperamentuma a század másik vezető mesterének, *Lotz Károlynak* (1833—1904) nagyobb-méretű történelmi vázlata mellett értékelhető. E vázlat magas festői kvalitásai Lotz művészetét rendkívül meggyőző oldaláról mutatják be, gazdag festői ereje, könnyed szellemes előadása és behízsgáló meleg tónusvilága szintén előkelő európai magaslathoz jeleznek, egyben Székely stílusával egyetemben az elinduló új magyar festői szellem kialakulását. Kiállított aktfestménye művészetének egyik rendkívül híressé vált oldalát mutatja be befejezett előadással. Lotz stíluskorához sorolható *Thán Mór* (1828—1899) »Honfoglalása« is, mely szürkébb, hidegebb színei mellett is sok rokonságot mutat Lotz művészetével, különösen kisebb méretű vázlat szerű munkáinál. Ez a szellem uralkodik *Liezen-Mayer* (1839—1898) művészetén is, akitől szintén egy híressé lett alkotásának jellemző és tisztán festői eszközökkel előadott vázlatát mutatjuk be. Székely és Lotz mellett a kor egyik legünnepelebb és legkeresettebb művésze *Benczur Gyula* (1844—1920) volt. A festészet minden ágát egyforma képességekkel művelte, legszívesebben azonban történelmi kompozíciókat és arcképeket festett. Egyik leghíresebb művének »Vajk keresztelésé«-nek érdekes variációját adjuk kiállításunkon, amellyel művészetének másik, ünnepelelt oldalát: arcképfestészetét, valamint egy kevésbé ismert és méltatott témakörét, tájfestészetét egy erdőrészllettel.

Az említett nagy mesterek mellett a realista festészet három vezető nagyhírű mesterének *Munkácsy Mihálynak*, Erdély nagy szülöttnének: *Paál Lászlónak* és *Szinyei Méré Pálnak* művészetét is jellemző darabokkal kívántuk illusztrálni. *Munkácsy* (1844—1900) elsősorban nagyméretű népeleti és biblikus kompozíciókkal nyerte el világhírét. Hasonló nagyméretű művek szállítása azonban technikai akadályokba is ütközött. Ez okból meg kellett elégednünk kisebb méretű művének kiállításával, amely azonban nagy egyéni képességeit szintén maradék nélkül mutatja. A »Rózsaszedő« egyike legjellemzőbb kisebb népeleti alkotásainak, kitűnően

illusztrálja széles lendületű ecsetjárását, ellentétekre felépített lebilincselő meleg tónusait. *Paál László* (1846—1870) fatörzstanulmánya révén érdekes bepillantást enged technikájába, mely a fejlesztett, réteges festés nyelvén közölte mondanivalóit és a meg-megújuló művészi ihlet erejére volt alapítva. Szenvedélyes előadása mély, behízeltgőn bársonyos tónusokban nyilvánult meg, melyek kirobbanó erejüket a beléjük ágyazott világos foltokkal kapták meg. A realista festés harmadik nagyhírű képviselője *Szinyei Merse Pál* (1845—1920) volt. Felfogása, előadása, színei és technikája merőben más természetűek, mint Munkácsy és Paál László művészete. Világosabbra hangolt egyéni lendületű szingazdag előadása a szabadtéri festés hazai nagy úttörő képviselőjévé tették, akinek művészete azonban ép úgy a magyarság egyéni festői erejét dokumentálja, mint Munkácsy és Paál László festészete. Szinyei művészetében két korszak különböztethető meg. Az első korszak figurális festészete, tájképi környezetbe helyezett alakjai annyira ritkák és értékesek, hogy a szállítás kockázatától el kellett tekinteni, és inkább a második, tisztán tájképi korszak egy jellemző darabját állítottuk ki. A színben gazdag festői tájak előadásának új nyelvét ő szólaltatta meg, szellemes *alla prima* technikája új utat nyitott a magyar tájfestésben.

A mult század második felében egyre erősödő realista festészeti felfogás a témakörök rendkívül gazdagságához vezetett. Az arckép- és történeti festészetén kívül különösen erős fejlődésre kapott a népeleti genre és a tájkép. Előbbinek területén külön önálló korszakot jelent a mult század utolsó harmadának életkép-festészete. Művészeink legnagyobb része az akkor leghíresebb müncheni akadémián tanult és az itt nyert hatás nyomán a figurális festés szinte kötelezővé vált és leginkább a paraszti genreben talált kifejezésre. Az e műfajban leghíresebbé lett *Hollósy Simon* (1857—1918) maga is keresett művészi iskolát tartott fenn Münchenben és a legtöbb később nagyhírű mester az ő iskolájában is tanult. Paraszt-genre művei ritkák és ez okból egy hasonló művének bemutatása külön vonzóerőt adhat kiállításunknak.

Ugyancsak a müncheni hatás nyomán kialakuló magyar életképfestészet remekbe készült darabját kapjuk Erdély

híres szülöttétől, *id. Vastagh Györgytől* (1834—1922), továbbá *DeákEbner Lászlótól* (1850—1934) és végül *Böhm Pál* (1839—1905) ecstjétől is. Utóbbi inkább a Mészöly tanítványok közé tartozik és nagyméretű halászképe művészetét jellemző oldaláról mutatja be.

Az életképfestésnek sajátosan egyéni darabját adja *Gyárfás Jenő* (1857—1925) »Tetemrehívása«, melyet a nagytehetségű székely művész Sepsiszentgyörgyön festett. E mű nemcsak alkotójának legkiválóbb munkája, hanem a magyar festészet egyik legismertebb, nagy népszerűségre emelkedett darabja, mely szinte egybeforrott immár a magyarság történeti érzésével.

A nagyenyedi születésű *Dósa Géza* (1847—1871) már korán, 1870-ben tűnt fel »Bethlen Gábor tudósai között« c. képével. Művét, mely a Szépművészeti Múzeum egyik kiváló darabja, 23 éves korában festette és egy évvel rá bekövetkezett halála művészetünket valóban a legnagyobb reményekre jogosító ígérettől fosztotta meg.

A mind népszerűbbé váló tájképfestés szelleméről *Mészöly Géza* (1844—1887) kisebb méretű remeke nyújt tájékoztatást. Az ő művészete mindenkor utat talált a közönség lelkéhez és finom realista felfogása nagy hatással volt kortársaira. Az ő szellemét jelzi *Böhm Pál* előbb említett »Halászképe«, valamint *Spányi Béla* (1852—1914) birkákkal népesített tájrészlete is. A magyar tájfestés századvégi nagy mesterének, *Mednyánszky Lászlónak* (1852—1919) művészetét egy inkább figurális vonatkozású művével illusztráljuk. Megrázó erővel jelentkezik ezen egyéni realizmusa, mely ellentétben Mészöly romantikus heroizmusának valóssághangjával már a misztikus sejtelmek különös világa felé távolodik.

A mult század utolsó harmadában mind kedveltebbé váló állatfestést az e téren legnépszerűbb *Pállik Béla* (1845—1908) művészetével kívántuk illusztrálni. Művészete erős realizmusa mellett a régi nagy hollandus mesterek hagyományait követi.

A mindenkor népszerű arcképfestészet fejlődését is igyekeztünk lehető hűséggel illusztrálni, a század elejétől, a már említett Donát-féle Kazinczy arcképtől kezdve egészen a XX. század elejéig, *László Fülöp* (1869—1937) arcképfestészetéig. E keretben a felsorolt kiváló mes-

tereken kívül felemlítjük *Baditz Ottó* (1849—1936) finom tanulmányát, valamint a későbbiek közül *Ferenczy Károly* (1862—1917) önarcképét, *Rippl Rónai József* (1861—1927) női képmását. Utóbbiak már a századforduló nyomán életre kelt új művészi törekvések gazdagágáról beszélnek és jelzik az impresszionizmus érdekes térhódítását, valamint a nagybányai művészethez kapcsolódó új realizmus szellemét is. Ferenczy és Rippl Rónai műveit csak korlátolt keretek között bocsátottuk útjára, miután az ő művészetük lényegében már a XX. századhoz, ennek új művészi szelleméhez kapcsolódik. Ugyane szempont szerint mérlegelendő *Perlmutter* (1866—1932) és *Vaszary* (1867—1939) művészetének 1—1 képpel való bemutatása, kiknek impresszionista művészete a mult század nagy mestereinek együttesét a jövő fejlődés érdekes ígéretével zárja le. A korán elhunyt *Márton Ferenc* (1884—1940) műve ugyan időbeli kitolódást jelent a gyűjteményben, azonban előadásának szelleme az előző századhoz simul, másrészt erdélyi származása miatt helyet kívántunk biztosítani szélesterületű temperamentumos művészete egy kiváló darabjának.

Nagy magyar festőink kiállított gyűjteménye kizárólag elhunyt kiválóságainkat, a magyar festészet mult századi virágzását mutatja be, az előző világháború kitöréséig. A korlátolt szám miatt nem adhattunk helyet több elhunyt kiváló mesterünknek, akik műveikkel a kor művészeti képét még színesebbé és gazdagabbá teheték volna. A választást az adott keret és lehetőségek irányították, melyhez a helyszíni adottságok, kívánságok is járultak, valamint a háborús idők által előírt óvatosság és körültekintés. Ezeknek a szempontoknak figyelembevételével kellett a művészek és műveik kiválasztását olymódon irányítani, hogy a kiállítással célunkat el is érjük és az elmúlt század eleven és mozgalmas fejlődéséről az első világháborúig lehetőség szerint hű képet adjunk.

Csánky Dénes.

A MAI MAGYAR FESTŐK ÉS SZOBRÁSZOK KIÁLLITÁSA

*Rendezte: Csánky Dénes, az Orsz. Magyar Szépművészeti
Múzeum főigazgatója.*

Az elmúlt század elhalt nagy mestereinek válogatott gyűjteményéhez kapcsolódik külön önálló kiállítás keretében a mai élő magyar művészet bemutatása. A század eleje óta kialakult mai eleven és friss festészetünk fejlődését meglehetősen izgalmas idők előzték meg. A századforduló után egyre fokozódó politikai, társadalmi és gazdasági nyugtalanság végül a világháborúban robbant ki. Miként egész Európa képzőművészete, a miénk is megérezte és együtt átélte e mozgalmak izgalmát és kihatásait.

A század eleje óta festészetünkben formai tekintetben és tartalmilag is nagy átalakulások következtek be. A realista látás, majd az impresszionizmus a fejlődés további, illetve végső konzekvenciáit vonja le és átalakul. A belső művészi élmények és vágyakozás, az ez úton jelentkező átalakító képzelet fokozatosan előtérbe nyomul, mind több érvényesülést kíván ezzel kapcsolatban a kompozíciós törekvés is, amihez a Nyugat is ösztönzést adott. Így alakulnak ki újabb irányok, melyek művészetünknek egy újabb korához vezetnek. Az így formálódó művészi törekvések egy részének már más a jellegük, mint a diadalmas nagybányai, vagy a reákövetkező posztimpresszionista festészetnek. Az átalakító képzelet újra nagy szerephez jutott benne, a festőt a közvetlen optikai kép már nem köti le annyira, mint az előző nemzedék művészeit. Ez a művészet is a valóságból meríti elemeit, de hozzájuk adja azokat az átalakító elképzeléseket, mondjuk víziókat, amelyek a festő lelkében élnek. Átmeneti finomságok helyett inkább erőteljes hangsúlyok a dominálók, ugyanez a tendencia uralkodik a színek világában, amidőn a plein air és impresszionizmus gazdag színvilágát fokozva, azokat szintén a belső elképzelések szolgálatába állítja. Másrészben keresi az egyesülést az impresszionizmus, a nagybányaiak színesége, Munkácsy és Paál mély tónusaival és a fénytülmények felbontó hatása nyomán előállott inkább egysíkú ábrázolást a tér erősebb hangsúlyozásával párosítja.

Termékenyítő hatással volt mai festészetünk kialakulására a magyar tájjal és népével való amaz érintkezés is, melyet vidéki festőkolóniáink tettek lehetővé. A magyar festészet is — Anteusként — mentől többet és mélyebben érintkezett az anyafölddel, melyből kisarjadt, annál eleve-nebb erőre is kapott. Így egy új realizmus indult el útjára, mely azonban már nem romantikus és genreszerű. A festő alapjában a természettől nyert festőiségre épít, ennek ele-meit azonban a szükséghez képest — az erősebb hatás elérésére — többé-kevésbé felfokozza, de már képzelete sugalma szerint. A festészet, mely témájául ismét szívesen választja az embert, a megfigyelés és átköltés után örö-mel hajlik a komponálásra. E törekvést elősegíti és éleszti a monumentális díszítés lehetősége is. Így szívesen nyúl ismét a történelmi témák felé. Törekvéseinél erősséget talál abban az erősen komponáló irányzatban, mely az elmúlt évtizedekben Itáliában alakult ki. Ez a festészeti törekvés erőteljesen hangsúlyoz és átalakít, egyben a régi olasz művészet nagy hagyományait ápolja és átveszi belőle azt, ami a ma lelkiségével megegyezik. Ezek a törekvések termékeny hatással voltak azokra a festőinkre, akik Olasz-országban folytatták tanulmányaikat.

E különböző törekvések jelentős formai és színbeli változatosságot hoztak művészetünkbe, melynek mai kiala-kulása azonban alapjában a mult-hoz kapcsolódik és így az életképes magyar tradíciók éppen úgy érvényesülnek benne, mint a ma lelki-ségére támaszkodó alkotóerők.

A mai kor festészetének bemutatása nem ütközött különösebb nehézségekbe és a kiállítás anyaga eléggé hűsé-ges képet nyújt festészeti törekvéseink sokrétű égeről. Ennek keretén belül külön figyelmet érdemel grafikai művészetünk. Utóbbinak erőteljes fejlődését indokolja arány-lag nagyobb mozgékony-sága és az alacsonyabb árak foly-tán előállott nagyobb-fokú keresettsége. Ennek nyomán erősödik állandóan a grafika különböző ágainak művelése, amit nemcsak a hazai, hanem a külföldön is elért sikerek igazolnak. E kiállításunk is hűséges beszámolót nyújt grafikánk sokrétűségéről, eleven és színes erejéről.

Annál nagyobb nehézséggel jár napjaink szobrá-szatának bemutatása. A mai viszonyok között életnagy-ságú, vagy ennél nagyobb méretű szobrászati alkotások

szállítása rendkívüli akadályokba ütközik, főként nemes anyagban, bronzban vagy márványban. Viszont mai szobrászatunk éppen nagyméretű közterületi vagy emlékmű plasztikában alkotja legkiválóbb műveit. De még a kisebb méretűek közül is — a szállítási nehézségek miatt — csak néhányat mutathatunk be ízelítőnek. A figyelmes szemlélő azonban ezekből is megláthatja, hogy szobrászatunk szintén mélyreható átalakuláson ment át. A barokkizáló, a pusztán csak utánzóan naturalisztikus és végül az impresszionista módon megoldott és festői ábrázolások átlalakulnak, illetve fokozatosan csökkennek és uralkodóvá válik a nyugalmas megjelenésű, zárt körvonalú, a felületek letapintása helyett tiszta szobrászati eszközökkel megoldott előadás. Az egyszerűség felé törekszik, figuráit inkább egyetemesíti, arcképeit individualizálja. Mintázásban a határozott, erőteljes technikát keresi, amit az architektúrával való kapcsolata is erősít.

Csánky Dénes.

A MAGYAR MŰEMLÉKEK KIÁLLÍTÁSA

*Rendezte: a Műemlékek Orsz. Bizottsága megblzásából
vitéz Nagy Zoltán dr.*

A Székelyföldi Művészeti Év műemléki kiállításának anyaga a kitűzött céloknak, szempontoknak és kereteknek megfelelően, három csoportra tagozódik.

A legfőbb cél, hogy a székelységben minél nagyobbra növelje az egyetemes magyarság és azon belül a székely nép művészeti és történeti emlékeinek ismeretét, fokozza azok iránti szeretetét és elmélyítse a nemzeti műveltség magasabbrendűségéből joggal fakadó öntudatot. De célja ezeknek a kiállításoknak az is, hogy rámutasson azokra a közös vonásokra, amelyek az egyes korszakokban, sőt olykor azoktól függetlenül is, az ország legkülönbözőbb vidékeinek emlékein egyaránt felismerhetők, tekintet nélkül az egyes nyelvi, művelődési vagy művészeti tájszólásokra, valamint az időlegesen és erőszakosan megállapított országhatárookra. Ezek a kiállítások minden mesterkéeltség nélkül hangsúlyozzák azt a nagyszerű egységet, amely Magyarország

földrajzi helyzetében, történelmi és művelődési fejlődésében oly pregnánsan megnyilatkozik. A művészeti és történeti emlékekben megnyilatkozó és könnyen felismerhető azonosság és rokonság még jobban elmélyítheti valamennyiünkben a testvéri összetartozás tudatát, s megszilárdíthatja a szétválaszthatatlanság érzését és akaratát.

A kiállítások anyagának első csoportja Magyarország legfontosabb és legjellegzetesebb műemlékeit mutatja be, amelyhez szorosan kapcsolódik az a másik, amelyik a Műemlékek Országos Bizottságának 1932-ben történt újjászervezése óta végzett legjelentősebb műemléki munkálatait, feltárásait és helyreállításait szemlélteti. Miután alig van hazánkban jelentősebb műemléke a Csonkaországban és a már felszabadult területeken, amelyekre ez idő alatt a Bizottság ki ne terjesztette volna gondoskodását, ez utóbbi csoport az előbbinek szerves kiegészítője. De szervesen kapcsolódik mindkettőhöz a harmadik fényképsorozat is, amely a Székelyföld helyi, de olykor országos viszonylatban is kiemelkedő műemlékeit mutatja be. Közülük számosat megtalálunk az első csoportban, s nem kicsi azoknak a száma sem, amelyeket a Műemlékek Országos Bizottsága az aránylag rövid idő ellenére is különös gondozásban, helyreállításban részesített, vagy pedig szakszerű felmérését, tudományos feldolgozását végezte el, avagy kezdte meg.

A két első csoport néhány darabja, mint például a pécsi ókeresztény sírkamra falfestményeinek, vagy a szombathelyi Szent Quirinus-bazilika maradványainak fényképei, ízelítőt ad abból az elfogulatlan gondoskodásból, amelyben a magyar műemlékvédelem a honfoglalás előtti korszakok, elsősorban a római kor emlékeit részesíti.

Szent István korszakának nagyszabású építőtevékenységét többek között a pécsi, a gyulafehérvári székesegyházak, a székesfehérvári bazilika maradványai szemléltetik. Erről a korszakról emlékeznek egyebek mellett Szent István székesfehérvári koporsója, a Magyar Nemzeti Múzeum kalocsai vörösmárvány feje, amely egyes feltevések szerint magát Szent Istvánt ábrázolja, a gyulafehérvári székesegyház Krisztust ábrázoló XI. századbeli timpanondomborműve, a pécsi püspöki kőtárnak a székesegyházból származó, XI. századbeli bibliai királyfeje. Bő fényképsorozat mutatja be a román korszak későbbi építészeti,

elsősorban templomépítészeti alkotásait. Kiemelkednek közülük, mint a románkori magyar templomépítészet legjellegzetesebb példái, a jáki, a lósbényi, az ákosi, a harinai XIII. századi templomok, valamint a zsámbéki és kerci templomromok. Szép templomkapu-sorozat egészíti ki ennek a korszaknak anyagát, mint például az esztergomi Porta Speciosa, a gyulafehérvári fejedelmi kapu, a harinai és daróci XIII. századi kapu, valamint a jáki apátsági templom főkapuja. A világi építészetnek legjelentősebb e korbeli emléke, s egyúttal a Műemlékek Orsz. Bizottsága működésének is legszerencsésebb és legjelentősebb eredménye az 1934—36-ban feltárt és helyreállított esztergomi királyi palota és a benne lévő várkapolna.

A gótika korszakát elsősorban a kassai Szent Mihály-kápolna és Szent Erzsébet-székesegyház, a budavári Nagyboldogasszony-főtemplom s a pesti belvárosi templom, valamint a kolozsvári Szent Mihály-templom, a Farkasutcai egykori ferences, most református templom, a domonkosok, jelenleg ferencesek kolostorának kerengője és refektórium boltozata, a dési református templom és a Szeged alsóvárosi ferences templom képviselik. Ezt az anyagot egy pompás, jellegzetesen magyar templomkaputípus egészíti ki, élén a kassai Sz. Erzsébet-székesegyház, a kolozsvári Szent Mihály- és a Farkasutcai templom kapuival. A világi építészet fejlettségéről ad tájékoztatást a tatai várkastély, a vajdahunyadi, a likai vár, Töröcsvár, valamint a helyreállított műemlékek sorozatában — többek között — szereplő kassai hóhérbástya, Hunyadi Mátyás kolozsvári szülőháza . . . E korszak számos festészeti alkotásával is megismertet a kiállítás, mégpedig leginkább a Műemlékek Orsz. Bizottsága munkásságát szemléltető anyaga által. Az elmúlt 10—12 év alatt a Bizottság nagyszabású működést fejtett ki a középkori falfestmények feltárása, konzerválása, helyreállítása terén is. A feltárások között olyan nagyjelentőségű falfestmények szerepelnek, mint az esztergomi királyi várkapolna, Niccolo di Tommaso-tól származó XIV. századi próféta- és szibillaképei, a királyi palota egyik termének a XV. század végéről származó s egy a Filippino Lippi környezetébe tartozó festőtől festett, négy kardinális erényt ábrázoló freskója; a kassai székesegyház XV. századból való pompás falfestményei. A helyreállított falfestmények

között a veszprémi Gizella-kápolna, valamint az előbb említett freskók mellett különös gondot fordított a Műemlékek Orsz. Bizottsága a kolozsvári Szent Mihály-templom oromfalának belső oldalán lévő, XV. századi freskó konzerválására és helyreállítására. A helyreállítások során jelenleg több székelyföldi falfestmény helyreállítása és konzerválása van folyamatban, illetőleg indul meg a legközelebbi jövőben.

A középkori magyar művészetnek szobrászati és festészeti alkotásai közül bemutatják e kiállítások Kolozsvári Márton és György prágai Szent György-szobrát, a győri Szent László-hermát, valamint Kolozsvári Tamás garamszentbenedeki szárnyasoltárának középső részét, a Kálváriát.

A reneszánsz korszak magyar emlékeinek gazdag sorozatát elsősorban az esztergomi Bakócz- s a gyulafehérvári Lászlai-kápolna képviseli, s néhány kolozsvári és erdélyi reneszánsz ajtó- és ablakkeret, valamint a kolozsvári Farkas-utcai templom szószéke (1646).

A barokk és klasszicizmus korának emléanyagából csak néhány kiragadott, de jellemző példát mutat be a kiállítás fényképsorozata. Előbbit — többek között — a kassai jezsuita, ma premontrei, a kolozsvári piarista, ma egyetemi, az egri minorita templomok, valamint a nagyváradi püspöki palota, az utóbbit pedig az esztergomi és egri székesegyházak, a Magyar Nemzeti Múzeum és a debreceni református nagytemplom szemléltetik.

A második csoport nemcsak azt mutatja be, hogy melyek azok a legnagyobb szabású emlékek, amelyeken a Műemlékek Országos Bizottsága újjászervezése óta műemléki munkálatokat végzett, hanem szemlélteti egyúttal azokat a korszerű elveket is, amelyek e munkálatok teljesítésében a Bizottságot vezették. A mindent kiegészíteni, hiteles maradványok nélkül is helyreállítani törekvő, elavult, romantikus felfogással szemben a Bizottság működésének e korszakában a legmodernebb, korszerű elveket követte, miáltal nagyon sok, az előző korszakok által már pusztulásra ítélt műemléket mentett meg. Az elmúlt év őszén a budapesti Nemzeti Szalonban rendezett műemléki kiállítás katalógusának előszavában írja többek között Gerevich Tibor, a Műemlékek Országos Bizottságának elnöke, hogy »A mult

század romantikus restaurálásai helyébe józanabb és konkrét, egyúttal történetibb felfogás lépett. A feladatot ma nem annyira a helyreállításban, mint inkább a megmaradt, hiteles részek megőrzésében és biztosításában látjuk. Ellen-
nezzük a képzeleti kiegészítéseket, bármennyire stílszerűek és hatástkeltők legyenek. Hitelességre törekszünk úgy műszaki, mint esztétikai tekintetben.» Ezt az alapelvet szigorúan betartotta a Bizottság, s ennek nagyszerű eredményeit, az esztergomi, székesfehérvári, szombathelyi, kassai, visegrádi feltárásokat és konzerválásokat szemlélteti elsősorban a bemutatott, természetesen erősen szemelvé-
nyes anyag.

A székelyföldi csoport határai több kiemelkedő műemlék révén beleolvadnak az első csoportba s számos székelyföldi műemléki munkálat révén a másodikba is. A fényképekben bemutatott anyag legnagyobb része a székelység három anyamegyéjéből, Csíkből, Háromszékből és Udvarhelyből, s leginkább a középkorból, a román és a gótika korszakából való. A Székelyföld abban, az ország egyéb részeihez, különösen az Alföldhöz viszonyítva, szerencsésebb helyzetben van, hogy nemcsak nagy városainak, de kis falvainak középkori emlékei, elsősorban egyházai is megmaradtak. A bemutatott székelyföldi falusi románkori templomok, valamint a gótika Erdélyben sajátosan hosszúra nyúlt, s a XVI—XVII. században a reneszánszszal párhuzamosan haladó korszakában emelt templomkastélyok és erődtemplomok sok helyi jellegzetességük ellenére, nem egy sajátosan székely tájszólással megfogalmazott részlettől eltekintve, kitűnően szemléltetik az egész Magyarország középkori templomépítészetét is. Néhány dunántúli és az ország más részéből való példa rámutat az azonoságokra.

A Székelyföld műemlékeinek anyaga távolról sem teljes. A kiállításnak nem is ez a célja, de a kiállítási helyek méretei sem teszik ezt lehetővé. Ez a közel 70 darabból álló fényképsorozat csak ízelítő abból a hatalmas anyagból, amelyet a székely nép megőrzött viharos évszázadainak messze távlatában saját népi életének dicsőségére, magasrendű műveltségének örökké való példázására s az egész magyar nemzet kultúrájainak gazdagítására.

vitéz Nagy Zoltán dr.

NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLITAS

Rendezi: *Domanovszky György dr.*,
a Néprajzi Múzeum igazgatója.

A kiállítás anyaga nem adja az egész népművészet keresztmetszetét. A népművészet öt nagy részre oszlik: építészet, bútór, viselet és hímzés, faragás és végül agyagművesség. Bármelyiket vesszük is ezek közül, az abból összeállítható anyag — ha teljességre törekednénk — önmagában is megtöltené a rendelkezésre álló kiállítási helyiséget. Ezért csökkenteni kellett a kiállítási anyagot. A kiválasztásban az a szempont volt irányadó, hogy olyan népművészeti csoportokat mutassunk be a Székelyföld érdeklődő közönségének, melyek ott kevésbé ismeretesek.

A magyar népművészet egyik legérdekesebb ága a pásztorfaragás. Dunántúl a leggazdagabb benne, a legszegegyebb Erdély, sőt erdélyi pásztorművészetről jóformán nem is beszélhetünk. Ezért a kiállításban éppen a pásztorművészetet hangsúlyozzuk ki legerősebben, azt mutatjuk be legnagyobb anyaggal.

Pásztorművészetünk fejlődését a XIX. század legeléjéig követhetjük nyomon. Mindmáig Dunántúl pásztorai készítik a legszebb és legváltozatosabb tárgyakat, bár a felvidékiek nem sokban maradnak el mögöttük és nem egy díszítőeljárásban velük egyenértékűt alkottak. A kiállított pásztorművészeti tárgyak java dunántúli, kisebb része felvidéki. Lehetőleg az utóbbi években készült darabokat válogattuk össze. Dunántúlon Somogy, Zala, Veszprém és Baranya megyékben, a Felvidéken Nógrád, Gömör, Heves és Hont megyékben még ma is szép számmal vannak faragó pásztorok, akik ebbeli tudásukat apjuktól, nagyapjuktól tanulták. A pásztorember mindenek előtt saját használati tárgyait díszíti és csak másodsorban farag pásztortársainak vagy a falu lakóinak. A díszített tárgyak egy része mesterségükhöz tartozó szerszám, az állatok őrzésére, terelésére szolgál. A faragott és különböző fémekkel berakott ostorok a csikósok, a gulyások és kanászok; a faragott, karcolt, festett és berakott kampók és botok a juhászok; a faragott és berakott balták a kanászok szerszámai. Reggelente, amikor a kanász a disznókat össze-

gyűjti a faluban, szarvból készült tülök hangjával figyelemzveti a gazdákat, gazdaaszonyokat, hogy engedjék ki az állatokat. A kanásztülköket leginkább karcolással és festéssel (választóvízzel) cifrázzák, olykor azonban domborművű faragással és spanyolozással is (spanyolviassz-berakás).

A pásztorművészet másik csoportját a táplálkozással összefüggő tárgyak alkotják. Ilyenek a só- és paprikatartók, továbbá a csanakok és kabakok (ivóedények, melyeket a pásztor övére vagy tarisznyájára akasztva hord). A só- és paprikatartók hengeres vagy ovális törzsét szaruból, beerősített alját és leemelhető tetejét fából készítik. A szarurészeket karcolják, spanyolviasszal berakják, nagyritkán domborúan megfaragják. A farészeket csak az utóbbi eljárással díszítik. Szaruból és fából készített só-, illetve paprikatartókat inkább csak a dunántúli és alföldi pásztorok készítenek, a felvidékiek az egészet fából faragják. Ivóedényt kétféle készítenek pásztoraink. Fából a csanakot és lopótökből a kabakot. A legszebb csanakok (vizmerítőedények vízbő vidéken) Felvidéken készülnek, a legszebb kabakok (víztartóedények vízszegény vidéken) a Dunántúlon. Ez előbbieik alakja igen változatos és domború faragással díszített, az utóbbiaké természetesen kevesebb változatú és karcolt vagy spanyolozott.

A pásztorfaragások harmadik csoportjába azok a tárgyak tartoznak, melyek készítőiknek kényelmére és szórakozására valók. Tükrös (zsebbe vagy tarisznyába való tükörtartó) beretvatok, gyufatartó, dózni (dohány- és cigarettadoboz), óralánc, furulya stb. mind olyan tárgyak, melyek készítőik fényűzési céljait szolgálják. A pásztorművészet legszebben díszített tárgyai közé tartoznak. A tükrösök Dunántúl termékei. Fából készülnek, domború, vésett, spanyolozott és újabban festett díszítő eljárással. A beretvatokok Erdély kivételével mindenütt általánosak a pásztorság használatában. Domború faragások, a gyufatartó és a dózni megint csak leginkább a dunántúli pásztorok készítménye, ugyancsak fából. Az óraláncok anyaga csont és szarú. A furulya anyaga fa. Díszítik karcolással, spanyolozással és domború faragással.

A kiállítás népviseleti anyaga inkább az Erdélyen kívüli részek jellegzetes ruhadarabjait mutatja be. Ezek között különösen kitűnnek a bőrből készült cifrasubák és

ködmönök, a magyar szücsök remekei. Továbbá a cifra-szűrők, amelyeknek díszítése vidékenként változik. Ezek az Alföldről kerültek Erdélybe is, főleg Kalotaszeg vidékére. A legpompásabb a bakonyi kanász-szűr. A népviselet egyéb darabjait fényképeken láthatjuk, amelyek az ország különböző részeinek elkülönült népviseletét nagy tarkaságban szemléltetik.

A magyar házak, egyéb magyar etnikai sajátságokkal együtt azt mutatják, hogy Kelet- és Nyugat-Európa kulturális hatásai hazánkban találkoznak. A dunántúli füstös-konyhájú házak, az alföldi szabadkéményes házak, Erdély és a Felvidék nagykemencés szobájú házai külsőleg is különböznek. Ezeket a típusokat mutatja a kiállítás képanyaga. Ezeken kívül a házak belső berendezéséről is képet nyújt a kiállítás.

Teljesen hiányzik a kiállításból a bútór- és agyarművészeti anyag. Remélhetőleg azonban alkalom nyílik még arra, hogy önálló iparművészeti kiállítás keretében ezeket is bemutathassuk a Székelyföld közönségének.

Domanovszky György dr

ÉPÍTŐMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS

A kiállítás anyagát Bierbauer Virgil dr. állította össze.

A székelyföldi Művészeti Év építőművészeti kiállításának célja, szerény keretekben, képet adni a magyar építészetről a falu és a város építészetéről egyaránt. E kiállítás szorosan összefügg a műemléki kiállítással, amely betekintést nyújt a múlt építészetébe és az annak megőrzéséért kifejtett munkába.

A kiállítás népi építészeti képanyagának jelentős része fiatal magyar építészeknek a Székelyföld falusi építészetének megismerésére végzett munkáiból ad egy kis választékot. Négy táj és egy falu jellegzetes ősi építészetéről kapunk itt képet, amely élesen megvilágítja azt a józan bölcseséget, amellyel a székelység a maga házat, életének megfelelő formákban a természetnyújtotta anyagokból felépítette. Minden egyes ház az építőművesség, az építőtudás ezernyi apró finomságával teljes és sok tekintetben

ma is tanulságos: így lehet olyan otthont építeni, amely a tájnak részévé lesz, így lehet a legszerényebb eszközökből szépséget csiholni, hirdetik e képek. Míg a négy táj építészetének anyaga természetszerűen elsősorban a fa, addig a Kidefaluban készült képek arról beszélnek, hogy milyen szépen lehet kőből építeni. A fa- és kőépítés újra feltámasztása a Székelyföld számára különleges fontosságú már csak azért is, mivel Erdély a jövőben is aránylag kevés téglára és vasra számíthat, nem is szólva arról, hogy ezeket az anyagokat az Alföldről és azon túlról való szállítás, igen megrálgítja.

Ugyancsak a népi építőkézség — vagy inkább a népi építőművészet köréből gyűjtődött össze egy másik képcsoport anyaga, amely az erdélyi tornyokról ad összefogó képet. Ezeket gyakran nevezik székely tornyoknak, pedig elterjedésük igazi területe inkább Kalotaszeg, Szilágyság meg Szatmár megye, — sőt az Alföld egyes tájai, hiszen ilyen tornyokkal ékes volt Karcag és Jászberény is. Ezenfelül Borsod és Gömör megyében ma is nagy számmal állnak ilyen tornyok. Művészettörténetileg legnagyobb jelentősége e tornyoknak az, hogy megmutatják, miképpen tudtak a híres magyar ácsok egy Nyugat-Európában kőből épült toronyformát a maguk módjára fából újjáalakítani, magyarrá tenni és miképpen adtak példát a szomszéd népeknek: a szászoknak és románoknak is. A ma még fennálló néhány száz ötágú, ú. n. fiatornyos magyar tornyot mint építészetünk igazi kincseit kellene őrizni és gondozni.

A városi építészet terére vezet az a képcsoport, amely megmutatja, hogy miképpen igyekeznek Budapest a Vár utcáinak régi házait megmenteni, az utolsó 50—60 év rontásaitól megtisztítani. Hogy ez nem lehetetlenség, arról bizonyosságot tesznek a székesfehérvári fényképek, ahol is a látogató egymás mellett figyelheti meg az egykori leromlott állapotot és a mai helyrehozottat. Székesfehérváron az utolsó 15 évben nemcsak gonddal és szeretettel építkeztek, hanem az ősi koronázóváros a régi épületeit is újra rendbehozták. A régi városrészek ilyenén rendbeszedését minden magyar város programjává kellene tenni.

Egy tervsorozat arról számol be, hogy a Székelyföld kisebb középületeit miként kellene felépíteni, hogy azok a

tájba, annak adottságaiba beleilleszthetők legyenek, — ellentétben a székely kisvárosokban, falvakban régebben vagy újabban megvalósított, oda nem illő épületekkel.

Végül egy gazdag képsorozat bemutatja a mai szellemben alkotó magyar építészet, legjobb művészek munkáinak egy sorozatát, falusi házaktól, kertes, családi házaktól a nagyszabású középületekig. A kiállításnak ez a része arról tesz tanuságot, hogy a mai anyagokkal, a mai építő szerkezetekkel miképpen lehet napfényt és levegőt szomjazó, kényelmet kívánó életünket szolgálni. E feltételekből természetszerűleg új formák születnek, — amint az európai építészet háromezer éve során ez mindig így is volt, mert a XIX. század második felén kívül egyetlen egy kor sem volt hajlandó arra, hogy a mult építészetét szolgailag utánozza és a multbeli formák kedvéért a kor életével ellentétes módon annak kárára építsen.

A kiállítás összefoglaló tanulsága: becsüljük meg a mult építészetét, annak emlékeit ne pusztítsuk, hanem szeretettel gondozzuk — és ha építünk, a magunk módjára, kedvére, saját életünknek megfelelően tegyük azt úgy, amint erre módot adnak a rendelkezésünkre álló korszerű anyagok és szerkezetek.

Bierbauer Virgil dr.

FÉNYKÉPMŰVÉSZETI KIALLITÁS

Rendezi: A Magyar Amatőr Művészfényképezők Orsz. Szövetsége.

A Szövetség vezetősége ismét készséggel tett eleget a m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium meghívásának és fényképanyagát a legszebb, értéket jelentő, világviszonylatban is kiemelkedő képekből állította össze. A kiállítási anyagban a témakörök váltakoznak, a csendéletképektől a figurális képekig minden, művészileg megoldott téma megtalálható, azonban a figyelmes szemlélő előtt a csendélet, az arckép, az életkép és az aktkép sorozatok, illetve a felsorolt tárgykörben készült munkák tűnnek fel. Tagadhatatlan, hogy a magyar művészfényképezők egyéniségüknek, lelki életüknek hatása alatt túlnyomóan az előbb

említett tárgykörökben dolgoznak és a tájkép elenyészően kevés.

Az bizonyos, hogy a fekete-fehér tónus-skála a tájkép megoldását nehezéssé teszi és technikai akadályokat állít a fényképező elé.

Az utolsó évtized és a ma művészi fényképei mindenképp előttr kompozíción épülnek fel. A kiállítási anyag majdnem valamennyi képe tervezgetéssel, egy gondolat, eszme alapján készült, melyben a képszerű látásnak döntő szerepe van. A képek nagy része a fények és az árnyékok finom játékát mutatja, melyhez szorosan és elválaszthatatlanul kapcsolódik a plasztikus hatás. A tárgyak, a ruhák, az üvegek, stb. anyagszerűsége elsőrendű követelmény.

Az arcképek a modell egyéniségét, lelkiségét hangsúlyozzák. A művészi arcképek az embert ábrázolják, a fiatalságot, az elmerengő szemeket, a beszélő ajkakat, röviden az életet.

A csendéletképek szintén céltudatos munkát árulnak el. A holt tárgyak képszerű elrendezése, a világítási hatás és az anyagszerűség adja a valóság érzését. A csendéletképek nem zsúfoltak, a szerzők a lehető legkevesebb tárgyból állították össze képeiknek témáját, mert, mint minden témakörben, az egyszerűség a fontos.

Az életképek képrendezési problémák megoldását mutatják. Ebben a témakörben is több, különféle gondolatból indulnak ki a fényképezők. Ezekhez megkeresték a modelleket és képszerűen állították be azokat. Ezzel szemben a kiállított képekben nem látunk merev figurákat, hanem a természetesség hatását érezzük.

Végeredményben a kiállítási anyag minden képe lélekből, mély átérzésből született és tervszerű munkából. A magyar fényképezők iránya és célja a szép keresése és a nézőben is a szép érzetét kívánják felkelteni!

Ramháb Gyula,

a Magyar Amatőr Művészfényképezők
Országos Szövetsége főtitkára.

Az itt nem ismertetett kiállításokat az érdekelt városok rendezik és ismertetésükről külön gondoskodnak.

A SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV HANGVERSENYEI

A M. KIR. OPERAHÁZ ZENEKARÁBÓL ALAKULT FILHARMONIAI TÁRSASÁG

Első hangversenyét 1853 november 20-án tartotta. A Nemzeti Színház zenekarának tagjaiból alakult együttes elnöke és legfőbb zenei vezetője ekkor Erkel Ferenc volt, aki aggkoráig nagy lelkesedéssel, ügybuzgalommal és karmesteri rátermettséggel vezényelte a Társaság hangversenyeit. Mellette egy tíztagú választmány működött, ezzel együtt állapította meg Erkel Ferenc a Filharmonikusok műsorát. Az első hangversenyeket a Nemzeti Múzeum dísztermében tartották. Az abszolutizmus idején sok nehézséggel kellett a fiatal együttesnek megbirkóznia, mert a Helytartó Tanács bizalmatlanul viseltetett a Társaság működésével szemben. Sőt nemcsak a hivatalos körök bizalmatlansága tette nehezzé a Társaság működését az első időkben, hanem a közönség közönye is. Több éven át a Társaság működése szünetelt is.

Hivatalosan a Filharmóniai Társaság az önkényuralom megszűntével 1867-ben alakult meg és akkor készültek el alapszabályai is. Amikor a Vigadó elkészült, itt tartotta a Filharmóniai Társaság hangversenyeit. A nehézségek azonban ezzel nem szűntek meg. Új lendületet a Társaság élete csak akkor vett, amikor 1875-ben Erkel Ferenc genialis fia, Sándor vette át atyjától a dirigensi pálcát. Erkel Sándor hatalmas energiája, rendkívüli művészi képességei új életet öntöttek az együttesbe. Ettől kezdve a mindjobban felvirágzó magyar zenei élet középontjává válik a Filharmóniai Társaság. Számos világhírű külföldi karmester vezényli a Társaság zenekarát; ezek között Richter János, Nikisch Arthur (mindkettő magyar származású), D'Albert, Colonne nevét említjük

meg. 1900-tól húsz éven át Kerner István volt az egyesület elnökkarnagya. A betegeskedő Erkel Sándortól vette át a dirigensi pálcát és az utód mindenben méltónak bizonyult kitűnő elődjéhez. Vezénylete alatt sok kiváló hangversenyt rendezett a Társaság, amely a világháború idején sem szüntette meg működését, sőt nagy sikerrel vendégszerepelt 1915-ben Bécsben és 1918-ban Berlinben. Ettől kezdve Kerner István, betegeskedése miatt, mindjobban visszavonult a dirigensi működéstől és a zenei irányítást Dohnányi Ernőnek engedte át. 1923-ban, a Buda és Pest egyesítésének 50. évfordulója alkalmából rendezett díszhangversenyen került bemutatásra az új magyar muzika három kimagasló remekműve: Kodály Psalmus Hungaricus, Bartók Táncszvitje és Dohnányi Ünnepi nyitánya. 1927-ben a frankfurti nemzetközi kiállításon öregbíti tekintélyét az együttes, de a Társaság történetének mégis az 1928. esztendő egyik legkimagaslóbb dátuma. Ebben az évben ugyanis Párisban, Svájc, Németország és Olaszország nagy városaiban ad hangversenyeket Dohnányi Ernő vezetése alatt a zenekar, olyan kimagasló sikerrel, hogy ez a hangversenykörút a Társaságnak valóságos diadalútja. A trianoni bilincsek közt vergődő magyarság számára felbecsülhetetlen értékű kultúrpropagandát jelentett ez a hangversenykörút, amely felhívta Európa figyelmét zenei kultúránk magas színvonalára. A következő esztendőben, 1929 májusában Nürnbergben és Pozsonyban, 1930-ban Párisban és Londonban, 1931-ben Salzburgban, Zürichben és Gasteinban vendégszerepelt a zenekar meleg közönség-sikerrel és a szakzsajtó egyhangú elismerése mellett.

A folyó évben fennállásának 90. évfordulóját ünneplő Filharmóniai Társaság hangversenyait Donányi Ernő elnökkarnagy mellett számos világhírű külföldi karmesternagyság vezényelte. Hogy milyen jelentős szerepet vitt a Filharmóniai Társaság e kilencven esztendő alatt zenei életünkben és mit jelent működése most is, azt mindennél jobban bizonyítja az a körülmény, hogy hangversenyein szóhoz jutott és szóhoz jut az egyetemes és a magyar zene-történet minden kiemelkedő zeneszerzője.

A FILHARMÓNIAI TÁRSASÁG HANGVERSENYE.

Beethoven Egmont-nyitány. Egmont Lamoral grófnak, a vitéz szabadsághősnek története Goethét a nemes férfiú tragédiájának megírására késztette. A nagy költőfejedelem művéhez színpadi zenét óhajtott; ennek megírását Beethoven (1770—1827) vállalta. A színpadi zene első előadása 1810 május 24-én volt. Legmaradandóbb része a kísérő zenének a nagyszerű nyitány. Miután Beethoven nem írt romantikus értelemben vett programzenét, ne akarjunk a muzsikába történeti egymásutánt belemagyarázni, hanem elégedjünk meg azzal, hogy Beethoven a tragédia hangulatát adja, a hős komor lelkiállapotát, elszánt kiállását és az eszmény diadalát.

A nyitány alaphangneme f-moll, megindulása (*Sostenuto ma non troppo*, $\frac{3}{2}$) komor hangulatot áraszt, amelyben csak halvány reménysugár világít. A rövidesen fellépő *Allegro* szélesívelésű témáját löktető ritmusok duzzasztják fel s megindítják a küzdelmet. A melléktéma energikus ritmusa is jellegzetesen fenyegető, amely a fafuvókon megjelenő lágyabb dallamokra is aszkétikus szigorúsággal felel. Az aránylag rövid kidolgozási rész után szabályszerűen megismétlődik az expozíció és a kóda F-durban erőteljesen harsogja a hős által képviselt eszme diadalát. A Budapesti Filharmóniai Társaság a nyitányt először 1855 április 15-én játszotta Erkel Ferenc vezénylete alatt.

Dohnányi Ernő : Szimfónikus percek. A Filharmóniai Társaság 80 éves fennállásának ünnepi hangversenyére írta Dohnányi ezt a művét, amelyet a Zenekarnak ajánlott. Az öttételes, szvitszerű kompozíció első tétele *Capriccio*. Szípközönösen szellemes, $\frac{1}{8}$ -os, táncjellegű, három szakaszos dalforma, melyben a fuvolák váltakozó futamai érdekesen vegyülnek a vonósok pizzicatoival. A középtétel kromatikus futamai élénk ellentétben állanak a főtéma visszatéréseivel. A második tételben, a *Rapszodiában* az angol kürt mélabús, magyaros andante-témája uralkodik. Érdekes zenekari szín az oboa vezető dallamát kísérő tremolo éppúgy, mint a tétel kódájának egyéni hanghatása. *Scherzo* a harmadik tétel; a háromnyolcad és a kétnyolcad izgalmas váltakozásával. A szonatina melléktémáját előbb

domináns hangnemben a vonósok hozzák, később, a visszatérésnél főhangnemben a trombiták. A negyedik tétel *Tema con variazioni*. Mixolyd hangnemű nyolcütemes népdal hat változata követi egymást érdekes ritmikai változatosságban. Az utolsó variációt mint kódát szélesítette ki a komponista. Az utolsó tétel, *Rondo* élénk, $2/4$ -es tempójú, csárdásszerű lüktetéssel. Szellemes epizódjai háromszor szakítják meg a főtéma visszatérését. Hatásos *Stretta* fejezi be a művet.

Liszt : Les Preludes. Szimfónikus költemény. Liszt (1811—1886) szimfónikus költeményei között a legnépszerűbb a *Les Preludes*. A kompozíció programjául Lamartine hasonló című költeménye szolgál. A partitúra magyarázatában Liszt a következőket mondja :

„Mi más életünk, mint preludiumok hosszú láncolata azon ismeretlen ének elé, melynek első, ünnepélyes hangját a Halál adja meg? Minden szívnek fénylő hajnalpírja a szerelem. De ki az, kinek végzetében a boldogság első gyönyörét nem törte meg a vihar tombolása, melynek zordon, halálos fuvallata elsöpri a szép illúziókat, villámai szétdúlják az oltárt. Ezen rázkódtatások után, a kegyetlenül sebzett szív, emlékeinek elaltatására, örömet menekül a természet ölére, a falusi élet csendjébe. De a természet jótékony, megnyugtató hangulata nem elégíti ki tartósan az embert s ha a véstjelző kürt felharsan, bátran rohan a harcba... a legjobban veszélyeztetett pontokon küzd, hogy a harc tüzeiben visszanyerje egész férfiöntudatának és minden erejének bizonyosságát.»

Liszt mesterien érzékelteti kompozíciójában az ember életének fő összetevőit : a szerelmet, a küzdelmeket, a természet békéje utáni örök vágyakozást és azt a belső nyugalanságot, amely minduntalan újabb küzdelmek felé űz. Az adott program szerint a mű öt részre tagozódik : 1. bevezetés-preludium ; 2. szerelmi boldogság ; 3. élet-viharok ; 4. menekülés a természethez ; 5. új harc.

A *Les Preludes* Liszt szimfónikus költeményei sorában a harmadik. A mester weimari nagy alkotó életszakaszának első termékei közé tartozik.

Csajkovszki : V. szimfónia. Csajkovszki (1840—1893) kíméletlen őszinteséggel, önkínzó nyíltsággal tárja fel szimfóniáiban lelki vívódásait. Különösen az utolsó szimfóniái vannak telítve keserű pesszimizmussal és halálvágygal. A IV-ik szimfóniában a végzet ellen hiába küzdő és a küzdelemről letargikusan lemondó művész szól hozzánk. A VI-ik szimfónia hangja a legsötétebb színpalettájú, benne a végső megsemmisülés gondolatával birkózik a nagy orosz poéta. A IV-ik és a VI-ik szimfónia között az V-ik pillanatnyi megnyugvást és enyhülést jelent. Ha a melankólia át meg át is szövi ezt a partitúrát, azért az alaphang mégis az energikus életbizalomé: a munkában, az alkotásban találja meg Csajkovszki az élet értelmét, s a férfi számára az élet megoldását.

Egy Prolovskája nevű faluban, idillikus nyugalomban és csendben alkotta meg 1888-ban ezt a szimfóniáját Csajkovszki. Akkor már elismert nagy művész volt, nemrég érkezett haza európai hangversenykörútjáról, amelyen végre hozzászegődött a siker és a szerencse. Éppen Amerikába készült. Életének ebben a külsőleg szerencsés és kiegyensúlyozott korszakában látta meg tisztán a munka értékét és értelmét.

Hogy valóban az alkotómunka dicsőítése ez a mű, arra bizonyíték, hogy kevéssel a szimfónia megírása előtt Csajkovszki Lipcsében megismerte Griegnek c-moll hegedű-zongoraszonátáját, amely Grieg elképzelése szerint szintén a munka dicsőítése.

A szimfónia tartalmát kifejezi az a búsongó hangú főtéma, amely végigvonul a mű minden tételén, hogy a végén hatalmas felfokozásban, felszabadult erővel harsogjon, mint a végzet felett aratott diadal apothéozisa. A küzdelmet, munkát kifejező első tételen erőteljes ritmika vonul végig, hirdetve az alkotás idegfeszítő iramát. A második tétel hangja a szerelmi boldogságé. Csak a tétel végének lemondó, halk sóhajai jelzik, hogy az alkotó ember a végső boldogságot nem találhatja meg a szerelemben. A harmadik tétel keringő, ironikus alaphangulatú tétel, amely az élet hiábavaló kisedő örömeinek hajszolását és a lélek tétova bolyongását ecseteli. A főtéma csak a tétel végén merül fel a fafúvókon, mintegy mementóként, hogy emlékeztesse a földi élvezetekbe merült művészt

nagy feladataira. A finálé, a negyedik tétel diadalittas fő témája az alapmotívumból alakult. Az egész tételt végig himnikus szárnyalás viszi előre, boldogító életigenlés és bizalom a sors elrendeltetésében.

PATAKY KÁLMÁN A M. KIR. OPERAHÁZ TISZTELETI TAGJA, MARTZY JOHANNA HEGEDŰMŰVÉSZNŐ ÉS GÉMES IRÉN HÁRFAMŰVÉSZNŐ HANGVERSENYE.

Vitali Tommaso Antonio : Ciaconna. Vitali (1665—1750) Bolognában és Modenában működött, az utóbbi helyen az Este-k zenekarában. Nagyszámban maradtak tőle hegedűre, cellóra és cembalóra írt trió-szonáták. A most előadásra kerülő Ciaconna egyik legnépszerűbb műve, amelyet Respighi dolgozott át mai formájában. A Ciaconna (vagy franciásan Chaconne) régi táncforma, variáció-sorozat egy többnyire lassú mozgású témára. Ezúttal is a méltóságteljes témát annak számos variációja követi, míg végül újra felhangzik eredeti formájában a melódia.

Georg Friedrich Händel (1685—1759) népszerű és közismert *Passacaglia*-t Magistretti, a világhírű olasz hárfaművész dolgozta át hárfára. A téma exponálása után tíz variáció következik, amelyekben Magistretti átirata kiaknázza a klasszikus hárfatechnika minden hangzáslétezőségét.

Hangutánzó kompozíció Daquin (1694—1772) bűbajos műve, a Kakuk, színes échohatásokkal.

Claude Debussy (1862—1918) az impresszionizmus atyámesterének művében, az első Arabeszk-ben a hárfa modern hangzáslétezőségei lépnek előtérbe, a virtuóz, csillogó hangszínek és a titokzatosan lebegő harmóniák.

Grandjean természetfestő műve, Az ős, szintén bensőséges kolorithatásokra törekszik.

Emil Durand, francia zeneszerző (1830—1903). Keríngője kellemes hangzású, finom hanghatású kompozíció.

Takács Jenő : Lassú és friss. Takács Jenő a pécsi városi zenekonzervatórium igazgatója.

Ezt a hegedűkompozícióját 1942-ben írta ismert magyar népdalokra. A Lento rubato rész után virtuoz kadencia következik, majd pedig egy tüzes ritmusú Vivace tétel. Anyagszerű kidolgozása és népszerű tematikája miatt kedvelt zeneszerzemény.

Veress Sándor: Nógrádi verbunkos. Veress Sándor (született 1907, Kolozsvárt), az ifjabb magyar zeneszerző nemzedék egyik legizmosabb tehetsége. A zongorára írt *Nógrádi verbunkos-t* Végh Sándor írta át hegedűre- és zongorára. Veress ezt a művét 1939-ben írta. Két részből áll: a Poco andante és Allegro részek szervesen illeszkednek egymásba és pompásan fejezik ki a népies verbunkos szilaj hangulatát.

ZATHURECZKY EDE AZ ORSZ. M. KIR. LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA FŐIGAZGATÓJÁNAK ÉS SZABÓ ILONKA, A M. KIR. OPERAHÁZ TAGJÁNAK EGYÜTTES HANGVERSENYE.

Locatelli: B-dúr szonáta. Locatelli Pietro (1693—1764) korának híres hegedűse, Archangelo Corellinek, a solo- és trio-szonáta megteremtőjének tanítványa volt. Mesterének preklasszikus »drámaiatlan« melódiavonalait fejlesztette tovább. B-dúr szonátájának bevezető Largója fejedelmien széles ívelésű dallam, utána az Allegro Spirituoso pattogóan éles ritmusú tétele következik. Az utolsó tétel egy lírai témára felépített variáció, amelyben a hegedű szólamát nemcsak technikai bravúr, de költői elmélyülés is jellemzi.

Francois Francoeur—Zathureczky: Grave és rondo. Francois Francoeur (1698—1787) francia kamaravirtuóz, tagja volt a híres »24 Violons du Roi«-nak. Ezt a művét Zathureczky írta át hegedűre. Az imaszerű bevezetés után élénk ritmusú rondo következik, amelynek érdekessége, hogy dudaszerű hanghatásokat is tartalmaz.

Bartók—Zathureczky: Tíz gyermekdal. Bartók egyike volt azoknak, akik felismerték az ifjúság és a gyermekek idegen azellemiségű zenei nevelésének helytelenségét. Talán

ez készítette »Gyermekeknek« című mesteri zongoraciklusának megírására. Zathureczky ebből válogatott ki tíz számot, melyeket — gondosan ügyelve arra, hogy a mű eredeti szelleme és koncepciója ne változzék — minden felesleges hangszersallangtól mentesen írt át hegedűre.

Dohnányi Ernő : Cisz-moll szonáta. Dohnányi Ernő cisz-moll hegedű-zongoraszonátája (Op. 21.) a századforduló német romantikájában gyökerezik. Brahmsi szellemben, de egyéni mondanivalókkal megszerkesztett mű, amelyben a tételek megállás nélkül követik egymást. Kifejezésteljes, meleg témával kezdi a hegedű az első tételt, amelyet később a zongora vesz át. A melléktéma édes bensőséggel árnyalt dallamát először a zongora, később a hegedű énekli el. Rövid kidolgozási rész után megszólal újból a melléktéma, amely közvetlenül a második tételbe torkollik. Ebben a hegedű a főszerep, ezt egy szellemes, könnyedhangú közbevetett tétel zárja le. A következő Piu mosso, agitato rész utal az első tételre, majd a főtéma visszatérésében felváltva játssza a témát a két hangszer. A gyors, energikus bevezetésű Vivace assai később szökdelő ritmusokba oldódik fel tele kromatikus menetekkel, játékos jókedvvel. A lassú középrész után újból az első téma csendül fel, ez visszavezet az első tétel kezdőtémájába, amely most hangfogóval fátyolozottan hangzik fel a hegedűn, hogy a melléktéma édes dallamát még egyszer idézve, misztikus háromszoros pianissimóban hangozzék el.

Zsolt : Szitakötő. Zsolt Nándor (1887—1936) a korán elhunyt hegedűművész, pedagógus és zeneszerző finom kis zeneképe a *Szitakötő*, amely hálás műsorszám a hegedűvirtuózainknak. Lendületes, rövidrefogott kis mese a zizegve röpködő szitakötő vidám életéről és gyors elmúlásáról.

Hubay : Keringő parafrázis. Hubay Jenő (1858—1937). Keringő parafrázisában a bécsi keringőnek állított mara-dandó emléket. Sok színnel, ötlettel, a hegedű gazdag lehetőségeit kiaknázva, technikai bravúrok csillogtatásával írta meg ezt a művét, amely mindig nagy hatást váltott ki hallgatóságából.

RÖSLER ENDRE, A M. KIR. OPERAHÁZ TAGJA ÉS DÁNIEL ERNŐ, AZ ORSZ. M. KIR. LISZT FERENC ZENE- MŰVÉSZETI FŐISKOLA TANÁRÁNAK EGYÜTTES HANG- VERSENYE.

Beethoven : Cisz-moll (holdvilág) szonáta. Beethoven (1770—1827) tanítványának az elragadó szépségű Guicciardi Júlia grófnőnek ajánlotta ezt a szonátát. Első tétele Adagio sostenuto. Beethoven külön felhívással akarja az előadót megóvni a hamis érzelmességtől. Az első tételét a komponista utasítása szerint »Delicetissimamente e senza sordini«, tehát a pianissimo keretek közt is világos értelmezéssel és áttekinthető tagoltsággal kell megszólaltatni. A háromrészes formát mutató tétel triola felbontású akkordokon nyugszik, fundamentumát pedig a basszus zökkenőmentes, szelíd oktávmenetei adják. A triolák felett lebeg a légies könnyedségű, nagy lélekzetvételekkel dolgozó, rendkívül kifejező dallam. Az Allegretto feliratú második tétel háromrészes, friss Scherzo. Könnyedén tovalibbenő, táncoslábú tétel, afféle légies tündértáncoltatás. A szonáta harmadik tétele (Presto agitato) íródott csak szonátaformában, ami a Beethovent megelőző formai hagyományok felforgatását jelenti. Nagy feszültségekkel terhes, viharos jellegű tétel, démonikusan a mélyből előretörő futamokkal.

Liszt (1811—1886) egyik legnépszerűbb és legtöbbet játszott műve, a **Szerelmi álmok**. Tipikusan romantikus zenemű, telve édes líraisággal és behízelt melódiákkal. A **Campanella** átírata Paganini egyik ördöngösen virtuóz hegedűtűdjének. Liszt ebben a kis harangok csengését és a harangvirágok mosolyát magában foglaló, megkapó darabban a végsőig kiaknázza a zongora technikai lehetőségeit.

Kodály Zoltánnak a műsoron szereplő két zongoradarabja közül az **Eső eső** ... megkapóan érzékelteti egy késő őszi délutánon hulló lassú eső vigasztalanságát. A fiatal Kodály műve. A **Székel keserves**, mély bánattal telített, viharzó szenvedélyig felfokozódó alkotás, amelyben a székel sirató-énekek parlandói jelennek meg először a műzenében, stilizált formában.

Bartók Béla : Este a székelyeknél, a fiatal Bartók kis remekműve. Egy erdélyi este hangulatát adja vissza furulyaszóval, tilinkóval ez az idillikus zenekép. Az **Allegro barbaro** viszont kiteljesedett méretekben mutatja Bartók művészetét. Robusztus erejű, vágató ritmusú kompozíció, amelynek már a címe is utal a koncepció ázsiai gyökereire.

KRESZ GÉZA KAMARAZENEKARÁNAK HANG- VERSENYE.

Kresz Géza kamarazenekara 1937-ben alakult. Hat évad óta tölt be fontos kultúrmissziót a Nemzeti Múzeum dísztermében tartott hangversenyeivel, amelyeken közönséget nevel főleg a korai barokkmesterek művészetének népszerűsítésével. E hangversenyeken azok a művek szólnak meg, amelyek kamarajellegűknél fogva általában hiányoznak a szimfónikus zenekarok műsoráról, de zenei értékük igen nagy. A preklasszikus mesterek művein kívül tudatos műsorpolitikával az együttes megszólaltat modern külföldi és magyar kamarajellegű műveket is.

Műsoruk első száma a **Kodály** fiatalkori, hegedűre írt **Adagio**-ja. Ezt a mélyérzésű, szélesen ívelő melódiával daloló kompozíciót a zongorakíséret átdolgozásával vonószene-karra írta át Kresz Géza. Ugyancsak Kresz professzor zenekari átirata **Bach János Sebestyén (1685—1750) E-dur prelúdium**-a, amely eredetileg Bach szólóhegedűre írt harmadik partitájának első tétele. **Bach E-dur hegedűversenye** a nagy német mesternek egyik legmagávalragadóbban lírai alkotása. Az első tétel dal formában épül fel, a középtétel cisz-moll jellegű. A visszavezető rész végén megszólaló kadencia Bach egyik legközvetlenebb, legszívhezszólóbb költői vallomása. A második tétel a cisz-moll Adagio Bach lírai költészetének egyik legértékesebb gyöngyszeme. Az érzelemmel csordultig telített melódiavonalat égi tisztaságú harmoniák festik alá. A harmadik tétel (**Allegro assai**) friss, energikus muzsika a szólóhangszer és a zenekar erősen kontraszthatású szembeállításával.

Mozart Wolfgang Amadeus (1756—1791) Kis éji zenéje eredetileg vonósnégyesre készült, azonban vonós-

zenekari formában is gyakran műsoron van. Nagy népszerűségét gondolatai ragyogásának, a dallamokból kicsendülő önfeledt életkedvnek és raffaeli bájának köszönheti. Az első tétel Allegro jelzésű, G-durban, szabályos szonátaforma, rendkívül világos, áttekinthető szerkezettel. A második tétel adante tempójú románc, C-durban. Formája: kis rondo. A-moll és A-dur hangnem árnyék és fénykontrasztját mesterien aknázza ki Mozart, aki itt helyet juttat a borongós, sötétebb tónusú hangulatnak is. Frissen perdülő népies jellegű menuetto után a negyedik tétel pajzán hangulatu játékos, incselkedő allegro nagy rondo formában.

Giovanni Battista Lully-nek (1632—1687), a francia rokokó gáláns stílusú mesterének a vonószenekarra Weingartner Félix-től átdolgozott Concertójából hallunk két tánc-tételt, a Sarabande-ot és Bourrée-t. A *Sarabande* spányol eredetű tánc. Eredetileg a ritmusa vad volt, melódijája pedig népi formájában szilaj és erotikus, amint azonban a műzene ezt a formát átvette, lejtése méltóságteljesebbé és lassúbbá vált. Jellemző ritmusképlet a második ütemrész megnyújtása. A *Bourrée* viszont népi eredetű francia tánc, élénk mozgású, $\frac{4}{4}$ -es ütemben, gyakran szinkopás ritmusban.

Boccherini Luigi (1743—1805) *D-dur vonósötösének* egyik tétele az előadásra kerülő kecseslejtésű, szellemes menuetto.

Schubert Franz (1797—1828) *Rosamunde* kísérőzenéjéből halljuk ezután a népies tematikájú balettzenét, végezetül pedig

Grainger (1882) modern ír komponistának folklortémájú $\frac{4}{4}$ -es ütemű elevenritmusú Irlandi táncát.

Veress Sándor: *Lassú és gyors*. Szerző ezt a művét Kresz Géza felkérésére írta. Erdélyi magyar népi jellegű dalokból épül fel a két hangulatilag egymást éppen ellentétességével kiegészítő tétel.

BASILIDES MÁRIA, A M. KIR. OPERAHÁZ ÖRÖKÖS TAGJA ÉS KÁROLYI GYULA ZONGORAMŰVÉSZ HANGVERSENYE.

Schütz: Zsoltár. *Schütz Heinrich* (1585—1672) a protestáns egyházi muzsika legkimagaslóbb mestere Bach előtt. Olaszországban fiatalkori tanulmányévei alatt magába szívta a latin szellem hajlékonyságát és formáló erejét, továbbá a hang közvetlenségét és ezt egyesítette az északi lélek miszticizmusával és elmélyülésével. Előadásra kerülő zsoltárja híven fejezi ki Schütz géniuszának jellegzetességeit: a drámai erejű deklamációt, a fogalmazás tömörségét és feszültségét, nemkülönbön mélyen vallásos lelkületének emelkedettségét és egyéniségének puritán komorságát. Úgy hat ez a zsoltár, mint egy színpad nélküli dráma, hatalmas ellentéteivel, melyek egy nagy szellem vívódásait vetítik elénk.

Schumann: Asszonyszerőlem, asszonyólet. *Schumann Róbert* (1810—1856) *dalköltészetének* legszebb virágai közé tartoznak azok a dalok, amelyeket a *Frauenliebe und Leben* ciklusban foglalt egybe. Megható bensőség, a romantika érzélemvilágának teljes gazdagsága bontakozik ki ezekben a dalokban az asszonyi szerelem hangjain keresztül.

Régi magyar énekek. *Bartók, Kodály, Szabolcsi, Kern, Molnár* feldolgozásában. Históriai énekeink, zenetörténstünk legnagyobb kincseihez tartoznak. Ezek akkor váltak igazán élővé a nagyközönség számára is, amikor a dallamok a lehetőség szerint rekonstruáltak és művészi zongorakísérettel ellátva szólaltak meg a hangversenyeken. Ezzel a korszerű zongorakísérettel a régi magyar népdalok és históriai reneszánsz melódiák megnövekednek intenzitásukban, mert a feldolgozó nem lép előtérbe, hagyja érvényesülni a dallamot a maga tiszta méltóságában, a kíséret ennek a hangulati tartalomnak csupán felfokozója.

Chopin Frédéric (1810—1849) a zongoraművészet egyik legnagyobb poétája. Nincs még egy komponista, akinek zenéje annyira összeforrt volna a hangszer jellegével,

sajátosságaival és lelkével, mint Chopin a zongorával. *G-moll balladája* végig drámai hanglejtésű, alaphangulata fájdalmas, nosztalgikus. *C-moll nocturne*-je telítve van az éjszaka poézisével, bensőséges lírai kompozíció. A virtuóz jellegű *Asz-dur Impromptu* mellett hatásosan érvényesül démonikus karakterével a *B-moll Scherzo*. Ez a mű nevével ellentétben (scherzo olaszul tréfa) nem játékos, könnyed és tréfás hangulatú, hanem sötéttónusú, telítve olthatatlan vágyakkal és sejtelmes nyugtalansággal.

Liszt Ferenc (1811—1886) a zongora fejedelmi jelensége a múlt század zeneköltészetében. Ő azonban nemcsak zongorára írt halhatatlan műveket. Előadásra kerülő első műve a *Leggerezza* című hangversenytanulmány, csupa ragyogás, hódító szellemesség és pompázó virtuóztatás, amivel Liszt fölényesen aknázza ki a zongora összes hatáslehetőségeit.

A *Mephisto-keringő* Lisztet mint azene merész forradalmárát állítja elénk. Egyike ez azon műveinek, amelyekben prófétai intuícióval megsejtette a jövő muzsikáját. Harmóniai megdöbbenően merészek, néhol súrolják az atonalitást. Végig elsópró erejű vízió ez a mű, amelynek démoni gúnyja mehökkenti a hallgatót.

SCHMIDTHAUER LAJOS, AZ ORSZ. M. KIR. LISZT FERENC ZENEMŰVÉSZETI FŐISKOLA TANÁRA ÉS SCH. ROBONYI ILONA ÉNEKMŰVÉSZNŐ HANGVERSENYE.

Vivaldi—Bach : Concerto No. 4. Bach János Sebestyén (1685—1750) hatalmas ellenpontozó tudása a hangok nagyszerű katedrálisát építette fel ebben a műben. A barokkmesterek szokásos egytémájú dolgozasmódja érvényesül itt is. A C-durban megszólaló energikus téma pillanatnyi megállás nélkül alakul és mutatja meg különböző megvilágításban profilját.

Händel : Variációk. Händelnek (1685—1759) ez az E-durban írt variációja a »Harmonikus blacksmith« népdalra épül. Az orgona átdolgozás Karg-Elert Sigfried műve.

Először halljuk a témát. Az első variáció halk regiszterekkel fonja körül tizenhatod mozgásokkal a témát, a második variáció finom echo hatásokban bővelkedik, a harmadik variációban a basszus hozza a melodiát, amelyhez a jobbkez triolás ellenpontot ad. Játékosan könnyed hangulatú a negyedik variáció, míg az ötödik változat pompázó futamokkal ékes. A témából alakított rövid kóda hatásos fortissimóval fejezi be a ragyogó alkotást.

Antalfy-Zsiros Dezső : Madonna. Antalfy-Zsiros Dezső (1885) egyike azon keveseknek, akik a magyar orgonairodalmat értékes művekkel gazdagították. *Madonna* című orgonaműve poetikus zenekép. A tempo előírása *Andante con grazia* már jelzi hangulati tartalmát is. Az orgona meleg, gyengéd és halk regisztereit hatásosan aknázza ki a finom művű kompozíciójában Antalfy-Zsiros Dezső.

Pikéthy Tibor : Téma és változatok. Schmidthauer Lajosnak ajánlotta ezt a 37-es opusjelzésű művét Pikéthy Tibor. A téma nagy erővel zendül fel az orgona plénóján, majd pedig a legellentétesebb hangulatú és beállítású variációk következnek, köztük egy finomművű *andante pastorale* és egy kitűnő felépítésű fuga.

Liszt Ferenc (1811—1886): *Ad nos ad salutarem undam.* Fricker H. A. átiratában szólal meg Lisztnek ez a hatalmas műve. Viharos erejű előjátékkal indul a kompozíció. Szűkített hetedikfokú négyes hangzatok fortissimói váltakoznak erőteljes tizenhatod mozgások unisonójával. Ezután indul meg *Allegretto con moto* jelzéssel a mesteri felépítésű fuga. Rövid átvezető rész után *cisz-mollba*, majd *homofon-jellegű fisz-mollba* jutunk, ahonnan Liszt hamarosan visszamodulál az *alaphangnembe*. Ragyogóan szellemes szabadfantáziálás következik ez után különböző hangnemeken keresztül, ahol mindenütt felbukkan a témának egy-egy töredéke. Az orgona tuttijának erejével *impozáns kódával C-durban* fejeződik be a kompozíció.

Schmidthauer Lajos : Vihar a Balatonon. Magyar fantáziának nevezi a komponista ezt a művét, amelyben

virtuóz kézzel aknázza ki a modern orgona sokszínű regisztereinek minden hangzáslehetőségét. Színfestő, programkompozíció ez, telve hatásos részletekkel. Az angolkürt szólója vezeti be a kompozíciót, éterikus regiszterek pianissimo akkordjai felelnek rá, de a természet idilli csendjét megbontja a vihar közeledése. A teljes erővel tomboló vihar felkorbácsolja a magyar tenger hullámain, de az elemek haragja lassan elhal, újra felhangzik az angolkürt szólója és a kóda Andante Sostenutoja jelzi, hogy a természetbe újra visszatért a béke.

KODÁLY-EST.

Kodály Zoltán : Szonáta gordonkára és zongorára. A fiatal Kodály művészetének javaterméséhez tartozik gordonka-zongora szonátája, amelyet 1910-ben fejezett be. Művészetének fejlődésében fontos állomás ez a műve, mert már itt jelentkezik erőteljesen az a reformátori törekvése, hogy a francia impresszionizmus formanyelvét egyesítse a magyar népies melódikával. A kéttételes szonáta első része Fantázia címet viseli. *Adagio di molto* jelzéssel indul a kifejezően éneklő melódiavonal a gordonkán. Végig erősen rubato-jellegű, visszatartott szenvedélytől izzó ez a tétel szabadon kezelt szonátaformában. A gordonka búsongó, melódiáit a zongora finom színharmóniákkal festi alá. A második tétel *Allegro con spirito* jelzéssel indul kétnegyedes táncritmusban. A népies, Giusto-jellegű melódia szabályszerűen váltakozik az epizódtémákkal. Friss, eleven lüktetésű, ragyogó humorú tétel, amelynek csak a befejezése válik sötéten árnyékolttá egy szenvedélyes *Molto* adagióval, amelynek tematikája az első tétel főtémáját idézi.

Kodály Zoltán : Gordonkaszóló szonáta. Kodály előszeretettel ír gordonkára, ennek a hangszernek a fátyolozott, mélabús tónusa, melankóliája közel áll egyéniségéhez. A gordonka- és zongora-szonátája után három évre elkészítette a gordonkaszóló szonátáját, amelyet *Kerpely* Jenőnek ajánlott. Az első tételt szenvedélyes páthoszu líra jellemzi,

amire az előírás is utal: *Allegro maestoso ma appassionato*. A második tétel szélesívelésű *Adagio* a szerző kívánsága szerint: *«Con grand' espressione»*. Lényegében nagyszabású háromszakaszos dalforma, élénkebb mozgású középrésszel. A szabadon ömlő melódikájú két első tétel után a harmadik tétel táncjellegű (*Allegro molto vivace*). A vidám és üde téma virtuóz változatokban tér ismételten vissza. Általában megfigyelhetjük az egész tételen végigvonuló nagyszerű virtuózítást, amellyel Kodály a hangszer összes lehetőségeit kiaknázza. Az előadótól a legnagyobbfokú technikai tudást és egyben a legmélyebb muzikalitást kívánja meg ez a mélyenjáró alkotás.

GYURKOVICS MARIA A M. KIR. OPERAHÁZ TAGJA ÉS FORRAI MIKLÓS KAMARAKÓRUSÁNAK EGYÜTTES HANGVERSENYE.

Forrai Miklós kamarakórusa 1936-ban alakult s az elmúlt évben tartotta századik hangversenyét. A 15-tagú vegyeskar feladata a reneszánszmesterek madrigáljainak és a mai magyar fellendült kóruskultúra új szellemű műveinek bemutatása itthon, a rádióban és a külföldön.

A kórus műsora a fenti alapcélnak megfelelően kettős. Elsőrészben komoly, majd vidám madrigálokat, a második felében magyar szerzők műveit, illetve feldolgozásait halljuk.

Elsőnek Jannequin francia zeneszerző 1515-ből való műve szerepel a műsoron, mely I. Ferenc francia király marignanoi híres győzelmét hangfestő módon írja le. Ez a kardcsattogást, ágyúdörgést, puskaropogást utánzó programzene az egész zeneirodalomban egyedülálló. A másik mélytartalmú madrigál, Monteverdi olasz szerző műve lágy nyári esti hangulatot idéz.

A vidámabb madrigálok, táncos jókedvet, tréfás szerelmeskedést, pletykáló piaci asszonyokat varázsolnak elénk.

Kodály — a mai magyar muzsika megteremtőjének és a magyar levegőjű kóruszene iránytszabójának — három legfrissebb műve hangzik el. Balassa Bálint elfelejtett éneke keserű hangon beszél a magyarság évszázados

szomorú sorsáról, belső bajairól, szörnyű dögpusztított rontásáról. A »Szép könyörgés«-ben istenes alázattal kér segítséget a fáradt lélek: »Halálotat inkább elhozd, Hogynem rútítsd orcámat«. »A magyarnak élnie kell örökké és nem szabad rabnak lennie többé! Föl, székely, föl!« lelkesít Kodály Petőfi szavaival a »Székelyekhez« című sodrólendületű művében.

Befejezésül néhány népdalfeldolgozást hallunk legavatottabb kórusmesterünk, **Bárdos Lajos** kezéből. A népelet minden mozzanatából találunk itt ízelítőt: szerelmeset, évődőt, tréfásat, táncdalt, párosítót.

A MAROSVÁSÁRHELYI VÁROSI ZENEISKOLA TANÁRAINAK HANGVERSENYE.

Volkman Róbert: B-moll zongorahármas. A német származású, de lélekben egészen magyarrá vált későromantikus mesternek (1815—1883) ez a fiatalkori, 5. opus-jelzésű műve a romantikus kamarairodalomnak igen bensőségeshangú, kiforrott, elmélyült, szépségekben gazdag remeke. Volkmanra általában jellemző a balladai magatartás: szűkszavúság, szenvedélyes szólambezetés és tragikusan komor lelki beállítottság. Ennek a művének gyors részei sem örömről dalolnak, hanem inkább kínzó nyugtalanságot vetítenek elénk. Szélesen áradó *Largo*-bevezetéssel indul, utána a tempo valamivel meggyorsul és egy nagy-szabású háromszakaszos dalforma bontakozik ki előttünk. A második tétel, amelyben az Allegro-témák uralkodnak (csak a végén tér vissza átalakítva a mélyen költői *Largo*), a szonáta és a rondo-forma merész kombinációja. A duo kantilénájú zenei szövet, nemcsak az előadók muzikalitását állítja komoly feladatok elé, de technikai felkészültségüket is, mert az igen magas régiókba kalandozó gordonka intonációja igen kényes és a hegedű szólama is telítve van nehezen megoldható részletekkel.

Kozma Géza: Székely Ballada. Széles ívelésű Lentoval indul, búsongó alaphangú, sötétónusú tétel, de ezt a fájdalmas hangot hamarosan felváltja a kedves Allegretto középtétel, melynek játékos melódiáját friss és üde harmo-

nízálású zongorakíséret festi alá. Ismét visszatér a sírató jellegű *Lento*, majd pedig egy virtuóz jellegű *Allegretto* tétel következik ismét. Négytaktusos $\frac{3}{4}$ -es ütemű, nagyfeszültségű *Lento* zárja be, mint kadencia a kompozíciót.

Bölcseődal $\frac{2}{4}$ -es ütemű, andante tempójú, hangulatos kompozíció mozgalmasabb középhésszel, háromszakaszos dalformában.

A *Fonóban* hatásos, virtuóz kompozíció. A *Meno mosso* középtétel hoz nyugalmat a lüktető ritmusok után, amelyek a dalforma törvényei szerint ismét átveszik azután uralmukat.

Bach János Sebestyén D-moll Toccata és fúgája az orgonaművészet egyik legtöbbet játszott műsorszám. A Toccata billentyűs hangszerre írt kompozíciót jelent. Amikor a XVI. században az önálló instrumentális stílus kialakult, akkor írtak nagy számban Toccátákat, amelyeket jellemzett a szabad rögtönzésszerű dolgozási mód, a futamokkal ékesített mozgalmas stílus. A szabad fantáziálás kötetlenségét stílizáló Toccátával ellentétben a vele legtöbbször párosított fúga viszont a szigorú szólamvezetés és ellenpontozó művészet irányát képviseli.

Kodály Zoltán a Marosszéki táncokat 1930-ban komponálta. Első formájában zongorára írta művét, amelyben székely népdalokat dolgozott fel nagyszerű művészettel, harmoniai gazdagságának teljében. Ezt a művét később átírta zenekarra, amely színdús hangszerezésével hamarosan igen népszerűvé vált nemcsak itthon, hanem külföldön is. Másik hasonló jellegű művével a Galántai táncokkal egybefűzve, mint táncjáték aratott a budapesti Operaházban és Rómában maradandó sikert.

Hubay Jenő: Csárdajelenetei a magyar mesternek hangversenytermekben igen gyakran játszott, népszerű művei közé tartoznak. Magyaros jellegű tematikát dolgoz fel ezekben, ismert népdalokat vagy népies műdalokat, hatásos virtuozitással.

Haják Károly: Székely intermezzo, hegedűre, zongorakísérettel (1941). Rubato jellegű, rapszodikus felépítésű, hatásos kompozíció, amely több ízben szerepelt már sikerrel a budapesti rádió műsorán is.

A SZÉKELYFÖLDI MŰVÉSZETI ÉV IRODALMI ESTJEIN SZEREPLŐ IRODALMI TÁRSASÁGOK

A KEMÉNY ZSIGMOND IRODALMI TÁRSASÁG (MAROSVÁSÁRHELY)

A Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság Marosvásárhelyen 1877-ben alakult meg, az akkoriban református lelkészként odakerült nagy magyar író, *Tolnai Lajos* kezdeményezéséből és kitartó szervezőmunkája árán. Az eleinte túlnyomólag társadalmi jellegű tömörülés, ami magásra lobbanó áldozatossággal bizonyos anyagi megalapozást biztosított az új és Erdélyben majdnem egyedülálló egyesületnek, csakhamar mint fókusz vonzotta magához a székely főváros és vidékének legjava szellemiségét. Előljárt persze vezérhivatásában maga *Tolnai Lajos*. A hivatali felsőbb helyről helybenhagyott alapszabályok szerint a Társaság célja a széptudományok művelése, a régibb és egyéb székely-magyar nyelvészeti sajátságoknak és népköltészeti emlékeknek felkutatása. Tolnai szerkesztésében hivatalos közlönye is indult, az *Erdélyi Figyelő* című hetilap. Ebben jelentek meg a Társaságra vonatkozó időszerű közlemények, emelvényén elhangzott székfoglalók és más érdekesebb előadások. Habár munkatársai voltak a lapnak, Tolnai széleskörű irodalmi összeköttetései révén nem csekélyebb nevek viselői is, mint *Arany János*, *Szász Károly*, *Lévay József* és mások a századvégi magyar irodalom legjelesebbjei közül, a már kezdet korában fenntartott színvonal mégis csak rövidéletű lett éppúgy, mint a lassanként ellobbanó első lelkesedés is.

A hanyatlás huzamos korának voltak időleges fellépései, különösen midőn, a sajnos, sűrűn váltakozó vezetőségek élére egy-egy igazi szellemnagyság került a helyi tartalékból, mint például *Petelei István* vagy *Bedőházy János* és a tagállomány országoshírű írókkal is gazda-

godott szórványosan, mint *Szabolcska Mihály, Benedek Elek* és *Jakab Ödön*, vagy hasonlókkal.

A Társaság a nyolcvanas években újra folyóirattal próbálkozott: a *»Marosvásárhelyi Figyelő«* azonban csak hat számig jutott el. 1914-ben *Kemény Zsigmond* születésének századfordulóját évkönyvben ötkötettké meg. Harmadik és eddigelé utolsó lapvállalkozása az első világháború utáni időszak elején, az *Osvát Kálmán* által indított *»Zord Idő«* kéthetes irodalmi folyóirat megvásárlása volt. Habár további szerkesztését a leghivatottabbak vállalták (*Berde Mária, Dékány Kálmán* és *Molter Károly*), lebíratatlan anyagi nehézségek miatt ez a nagyigényű folyóirat nemsokára követte elődei példáját. Aztán még egy utolsó felvillanás következett: 1925-ben Olimpiai Verseny volt Kolozsvárt egy ezüst serlegért. Díjnyertes a *Kemény Zsigmond* Irodalmi Társaság elsőbbséges tagjai, valamennyien már többé-kevésbé beérkezett írók az erdélyi irodalom első úttörői közül: *Berde Mária, Csörgő Tamás, Dékány Máté Mária, Molter Károly, Osvát Kálmán, Szász Károly* és *Tompai László* lett.

E dicsőséges állomás után ismét tartós aléltás következett, a »tetszhalált« végül mégis ébredés váltotta föl. 1928-ban a *Kemény Zsigmond* Irodalmi Társaságnak szinte váratlanul új korszaka kezdődött. A gyökeresen megújított tiszttakar, *Kemény János báróval* az élén ismét visszatért *Tolnai Lajos* elhalványodott hagyományaihoz. Új főtítkára, *Sényi László* művészeti igazgatásán keresztül, mindenekelőtt, a szükséges társadalmi kapcsolatok fenntartása mellett, élesen hadat üzent a vidéki intézmények szokványos betegségének, a fejlődést károsan akadályozó műkedvelősködéseknek. Tagállományát kiegészítette az egész országrész majdnem valamennyi hivatásos író és művészeinek sürgős bevasztásával. Emelvényén nyomban élénk irodalmi élet virult ki. Az egyhangú vidéki kisváros írók és művészek forgalmas állomásává lett. Előadóasztala a legéberebb idegen ellenőrzés szeme előtt a magyar szó kiváltságos oltárává szentelődött, a többnyire túlnépesült terem pedig meghitt magyar szigetté vált a legvadabb külső áradat partmosása közepette is. Itt bontott szárnyat számos fiatal kezdés, érvényesülést talált majdnem minden érett erdélyi tehetség, de tulajdon erői kifejtése mellett sikerült az akkor-

tájt szinte átléphetlenül elhatárolt anyagország néhány legnagyobbját a jövő reményeinek ébrentartására is áthoznia. Midőn ezen hőskorának tetőpontján, 1929 decemberében fennállásának félszázados emlékét ünnepelte, a Magyar Tudományos Akadémia hivatalos kiküldöttje, *Zichy István* gróf méltán olvashatta rá köszőtőjében a »Sub pondere crescit palma« híres idézetét. A jubileum emlékére terjedelmes évkönyvet, a később általános elismeréssel értékelt »*Ünnepi Könyv*«-et adta ki főtítkára, *Sényi László* szerkesztésében, hogy — amint előszavában hangsúlyozta — mindenkorra bizonyíthassa: »*Ime, ezek voltunk mi!*«

A felszabadulás után a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság újraszületettnak érezte magát. A Kulturális Egyesületek Országos Szövetségének (KESZ) nagylelkű támogatásával országos bemutatkozó körútra indult. *1942 tavaszán Kassa, Sátoraljaújhely, Budapest, Sopron és Debrecenben lépett gondosan válogatott hattagú képviseletével az országos nyilvánosság elé.* Sikeréről »*Erdélyi Hírmondók*« című utólag kiadott emlékkönyvben számolt be és ugyancsak a KESZ ajánlatára az Országos Klebelsberg Emlék-bizottság 1942 október 9-iki diszgyűlésén a Kemény Zsigmond Társaságot, mint az 1941—42. évad alatt legérdemesebben működött irodalmi egyesületek egyikét, a *Klebelsberg-plakettel* tüntette ki.

A KAZINCZY TÁRSASÁG (KASSA)

A Kazinczy Társaság életében három élesen elhatárolt szakaszt észlelhetünk. Az első az alapítási évtől, 1898-tól 1918-ig tart, a második a megszállás idejére esik, a harmadik a visszatérés valóságával kezdődik.

Az első az alapvetés, a talajelőkészítés korszaka. Kassa város szellemi életét, — amelynek a mult század végén inkább multja volt, mint jelene, — a magyar kultúrelvet országos szintjére kellett fölemelni. Ehhez mindenekelőtt műértő és az igaz értékeket megbeosúlni tudó közönség nevelésére volt szükség. Ezt a feladatot teljes mértékben sikerült megoldania a Kazinczy Társaságnak. Eszközei: helyi és országos jelentőségű írók és tudósok előadásai, az egész országot megmozgató kulturális vállalkozások — (pl. Rákóczi-kiállítás, honvédekreklyekiállítás) — és a több

ezerkötetes népkönyvtár. Tíz esztendő alatt odáig ért a helyzet, hogy a Kazinczy Társaság — elsőnek valamennyi vidéki kultúregyesület közül, — megkiálthatta az irodalmi decentralizáció szükségességét, a vidéki alkotó erők, az eddig elnyomott vidéki tehetségek munkához, érvényesüléshez segítségét.

Ez a Kassán feltámadt gondolat szinte proféciónak hat, ha a megszállás éveire gondolunk. A Kazinczy Társaság valósította meg a kényszer decentralizációban a »kisebbségi« magyar irodalmi életet. Az általa alapított Kazinczy Könyvkiadó Vállalat, — (később Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezetté alakult át,) — vívta ki a felvidéki magyar irodalom elismerését az egyetemes magyar szellemi élet részéről.

A teljes sikert a kisebbségi élet feladatait más- és másféleképpen magyarázó és világnézeti alapon meghasonlott, széthúzó erők összeütközése gátolja meg. Az erők új, nemzeti alapon való csoportosítását ismét a Kazinczy Társaság kísérelte meg a »Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Szövetség« s az ennek kiadásában megindított »Nemzeti Kultúra« c. folyóirat révén.

A további fejlődést — *kisebbségi viszonylatban* — örverdetes felszabadulásunk akadályozta meg, csak ezért, hogy Kassán, immár több mint három évtizede élő gondolatot, a decentralizáció eszméjét a Felső Magyarország *tájegységi viszonylatában* tovább is ébren tartsa, valóságra váltsa. Ezt szolgálja a Pozsony határától Husztig terjedő peremvidéki alkotó erőit, itt élő régi és itt kibontakozó új tehetségeit munkára egyesítő Új Magyar Múzeum és Könyvkiadóvállalat által.

A Kazinczy Társaság háromszor újrakezdő s mindannyiszor más irányba forduló munkájának mégis egységes gerince A »Magyar Museumot«, a legelső magyar szépirodalmi és kritikai foyóiratot Kassán indította el Kazinczy Ferenc, két társával, több, mint másfél évszázad előtt. Kazinczy szelleme ihlette és segítette a közel félévszázaddal ezelőtt megalakult Kazinczy Társaságot, hogy minden időben s a sors bármely változása közepette megtalálja a helyes utat. Kazinczy haladó konzervativizmusa marad a Kazinczy Társaság vezető eszmevilága a jövőben is, az egészséges, önerejére támaszkodó, alkotó decentralizáció útján.

JANUS PANNONIUS TÁRSASÁG (PÉCS)

1931-ben alakult meg; az alapítás eszméjét Lovász Pál vetette fel, az előkészítés munkáját Surányi Miklós, Fischer Béla, Tolnai Vilmos, Thienemann Tivadar, Lovász Pál, Linder Ernő és Várkonyi Nándor végezték. A cél kettős volt: egységbe tömöríteni a Dunántúl íróit, másfelől a közönség körében terjeszteni és mélyíteni az irodalmi műveltséget. Több mint tíz esztendeje szolgálja ezeket a célokat a Társaság, s valóban ma már a Dunántúl minden számottevő írója helyet foglal tagjai sorában, tiszteleti tagjai közé pedig — a többi országrésszel való kapcsolat dokumentálása céljából — a legnevesebb írókat gyűjtötte össze. A másik célját felolvasó ülések rendezése által kívánja elérni, amelyeken a szellemi életünkben vezetőszerpet játszó írókat és tudósokat szólaltatja meg a pécsi és baranyai közönség előtt. Emellett a „Janus Pannonius Társaság Könyvtára” cím alatt kiadványsorozatot jelentet meg, amelyben főképp a Dunántúl fiatal költőit segíti nyilvánosság elé.

A Társaság első elnöke Surányi Miklós lett, maga is Pécs szülötte, aki akkoriban állt sikerei tetőfokán, s öt éven át nagy lelkesedéssel vezette a Társaság ügyeit, 1936-ban bekövetkezett korai haláláig. Utána Fischer Béla állt a Társaság élére, amelynek fejlesztésén elejétől fogva fáradhatatlanul dolgozott; az ő vezetése alatt érte el a Társaság működése mai, országos viszonylatban is jelentős arányait. 1941-ben, fennállásának tizedik évfordulóján, a Társaság jelentékenyen kibővítette tagjainak sorát, s társelnökké Kodolányi Jánost és Birkás Gézát választotta. Ugyanekkor „Sorsunk” címmel folyóiratot is indított, amely Várkonyi Nándor szerkesztésében a Dunántúl történeti, népi, társadalmi és szellemi kérdései mellett az egyetemes magyar élet problémáival is foglalkozik.

A SZENTELEKY KORNÉL IRODALMI TÁRSASÁG (ZOMBOR)

A Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság csak 1943. márciusában alakult ugyan meg Zomborban, de megalakulásának története még a jugoszláv megszállás idejébe nyúlik

vissza. Szenteleky Kornél, a »Délvidék Kazinczyja«, a szerb megszállás legnehezebb idejében szervezte meg a délvidéki magyar irodalmat s alapította meg Csuka Zoltánnal együttesen a ma is fennálló Kalangya című irodalmi folyóiratot. Szenteleky törekeny, beteg testében lángoló lélek lakozott, a huszas évek végén és a harmincas esztendőök elején, egész haláláig fáradhatatlanul dolgozott, buzdított, írt és szervezett, s valójában ő teremtetten meg a délvidéki magyar irodalmat. 1933-ban, Szent István napján, halt meg és a délvidéki magyar írók még ennek az évnek az őszén megalakították a róla elnevezett irodalmi Társaságot, amelynek alapszabályait azonban a jugoszláv belügyminisztérium nem hagyta jóvá és így ez a Társaság meg sem kezdhette működését. Az 1943-ban Zomborban történt megalakulás tehát mintegy elégtétel volt a Délvidék magyar íróinak a szerb megszállás alatt történt sérelemért és a Szenteleky Társaság megalakulásával a délvidéki magyar írók régi álma valósult meg.

A Szenteleky Társaság mindazoknak a céloknak megvalósítását vette programjába, amely célokat annak idején még Szenteleky Kornél és társai tűztek ki. Szenteleky életével és munkásságával megteremtette a Délvidéken addig annyira hiányzó irodalmi hagyományt és a róla elnevezett társaság vette gondozásába a most már tizenkettedik évfolyamában megjelenő Kalangya c. irodalmi folyóiratot és a délvidéki magyar könyvkiadást is. Első kötetként Szenteleky irodalmi levelezését adta ki a Társaság (Bisztray Gyula és Csuka Zoltán szerkesztésében), s ezt hamarosan követi Majtényi Mihály »Császár csatornája« c. regénye, amely Kiss József, a bácskai Duna-Tisza csatorna építőjének életregényét eleveníti meg. A Társaság a délvidéki városokban felolvasóüléseket, irodalmi esteket rendez, 1943 augusztusában Palicsfürdön megrendezte a délvidéki írók első találkozóját, amelyen a Délvidék különleges irodalmi problémáit beszélték meg az írók. A Társaság ezenkívül kapcsolatokat tart fenn az ország más tájainak íróival s minden igyekezettel azon van, hogy ezen a valóban végvári, nemzetiségi vidéken a magyar irodalmi életet megerősítse és ezzel szellemi életünk végleges alapjait megvesse. Emellett az ősi magyar nemzet-szemlélet alapján békés és megértő kulturális együttmű-

ködést kíván kiépíteni az itt élő nemzetiségekkel is és ezt a munkáját a szerb uralom nehéz idején éppúgy dokumentálta, mint a felszabadulás éveiben.

A Szenteleky Társaság Kramer Gyula felsőházi tagot, a DMKSZ elnökét választotta meg elnökévé, míg ügyvezető társelnök Prokopy Imre ny. főispán, Bácsmegye első irodalmi társaságának egyik alapítója lett. A társelnökök sorában ott van dr. Deák Leó főispán, Balla Pál miniszteri osztályfőnök, dr. Reök Andor főispán, Draskóczy Ede és Szirmay Károly írók. Főtitkár Cziráky Imre, a kitűnő elbeszélő, ügyvezetőtitkár pedig Csuka Zoltán, aki annak idején Szentelekyvel együtt a Vajdasági Írást, majd ennek megszűnése után a Kalangyát alapította. A Társaság a DMKSZ-szel együtt adja ki a Kalangyát, amelynek szerkesztője Herceg János. A Társaság székhelye Zomborban van, folyóirata pedig Szabadkán jelenik meg.

*

Az irodalmi estek rendezését Sényi László a Kemény Zsigmond Társaság főtitkára bonyolítja le.

TARTALOMMUTATÓ a 4. oldalon.

435796